ספרי׳ – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קונטרס

אהבת ישראל

יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד

מפתח:

הקדמת המו"ל 175

קונטרס „אהבת ישראל"

פתיחה – הלכה 177
תורות – הבעל שם טוב 179
תורות – אדמו"ר הזקן 183
תניא פרק לב 184
אגה"ק סוס"י כב 185
הגהות 185
מצות אהבת ישראל להצ"צ 186
ד"ה תמים תהי' עם הוי' אלקיך – להצ"צ 190

הוספה

הערות לתניא פרק לב 194
הערות למצות אהבת ישראל 199
ספר הערכים־חב"ד – אהבת ישראל 200

הקדמה

ב"ה.

על פי הוראת כ"ק אדמו"ר שליט"א הרי

בקשר עם יום הבהיר ח"י אלול הבע"ל, „יום הולדת[1] את שני המאורות הגדולים מורנו הבעש"ט – מייסד תורת חסידות הכללית, ורבנו הזקן – מייסד תורת חסידות חב"ד",

ובקשר עם יום הולדת אדמו"ר ה„צמח צדק", ערב ראש השנה הבע"ל

הננו מו"ל קונטרס „אהבת ישראל", ליקוט תורות וכו' (מתי מספר **בכמות**)[2] – מתורתם של מאורי ישראל אלה,

אשר לאורם נלך עד ביאת משיח צדקנו,

ובפרט אשר כל חודש אלול ה"ה זמן הכנה לקבלת ברכות ה', ולכוח"ט וכו', אשר ע"ז נאמר ברכנו אבינו כולנו כאחד באור פניך, ולא כשיש פירוד ח"ו בנשמות.

ואשר ע"י הפצת תורתם – יוקדם קיום היעוד דקאתי מר דא מלכא משיחא,

כמבואר באגה"ק דהבעש"ט הידועה ומפורסמת.

כ"ק אדמו"ר שליט"א הואיל לציין הערות אחדות ומ"מ – ובאות בשולי הגליון.

* * *

ונסיים בדברי כ"ק אדמו"ר שליט"א במכתבו: אמרז"ל אתם נצבים היום כו' עתיד להאיר לכם אור עולם כו' בזמן שתהיו כולכם אגודה אחת שנאמר חיים כולכם היום כו', וכן אתה מוצא שאין ישראל נגאלין עד שיהיו כולן אגודה אחת כו' כשהן אגודין מקבלין פני שכינה (תנחומא עה"פ).

– כן תהי' לנו בקרוב ממש.

מערכת „אוצר החסידים"

טו אלול, ה'תשל"ו,
ברוקלין, נ.י.

---

1) ראה ספר השיחות ה'תש"ג ע' 142, 146. רשימה שבסו"ס המאמרים ה'תש"ח ע' רצב.

2) בסוף הקונטרס הוספנו בהשייך להנ"ל: הערות לתניא פרק לב ולמאמר הצ"צ. וכן ערך אהבת ישראל מספר הערכים חב"ד כרך א'.

קונטרס
„אהבת ישראל"

פתיחה
– הלכה –

א.

ואהבת לרעך כמוך.

(קדושים יט, יח)[1].

ב.

אמר רבי עקיבא זה כלל גדול בתורה.

(ספרא שם)[2].

ג.

מצוה על כל אדם לאהוב את כל אחד ואחד מישראל כגופו שנאמר ואהבת לרעך כמוך, לפיכך צריך לספר בשבחו ולחוס על ממונו כאשר הוא חס על ממון עצמו ורוצה בכבוד עצמו.

(רמב"ם הל' דעות פ"ו, ה"ג)[3].

ד.

אהבת הגר .. שתי מ"ע אחת מפני שהוא בכלל ריעים ואחת מפני שהוא גר והתורה אמרה ואהבתם את הגר ציוה על אהבת הגר כמו שציוה על

---

1) ובתיב"ע שם: ותרחמי לחברך דמן אנת סני לך לא תעביד לי'. וראה שבת לא, א. ובסהמ"צ להרמב"ם מ"ע רו (הוצאת העלירן): . . כמוהו וכל מה שאשנא לעצמי או למי שידבק בי אשנא לו כמוהו והוא אמרו . . – וכנראה נשמט בדפוס בין – (הדומות) – כמוהו לכמוהו.

2) וכן בירושלמי נדרים פ"ט, ה"ד. ב"ר ספכ"ד – הובא בפרש"י קדושים שם. הביאור עפ"י דא"ח – ראה אוה"ת חקת ע' תשס. שם פנחס ע' א'קכ.

3) ושו"ע אדה"ז חאו"ח סקנ"ו ס"ה. ובמ"מ שם: מצוה; רמב"ם בסהמ"צ סי' רו פ"ו מה' דעות ה"ג. וע' שם בהג"מ אות א. ספר החינוך פ' קדושים סי' רמג. גמרא שבת פ' ב"מ דל"א, ע"א. מד"ר פ' בראשית ס"פ כד. כמו שחס: פ"ב דאבות משנה י' וי"ב ופ"ד משנה י"ב.

אהבת עצמו שנאמר ואהבת את ה' אלקיך הקב"ה עצמו אוהב גרים שנאמר ואוהב גר.

(רמב"ם שם ה"ד)*[3].

ה.

קודם שהאדם יסדר תפילתו בבית הכנסת מפרשת העקידה[4] ואילך צריך שיקבל עליו מצות ואהבת לרעך כמוך ויכוון לאהוב כל א' מבני ישראל כנפשו כי עי"ז תעלה תפילתו כלולה מכל תפילות ישראל ותוכל לעלות למעלה ולעשות פרי.

(שער הכוונות בתחלתו)*[4].

ו.

נכון לומר קודם התפלה הריני מקבל עלי מצות עשה של ואהבת לרעך כמוך.

(אדמו"ר הזקן בסידורו — קודם „מה טובו")[5].

---

*3) ציוה כו' כמו שציוה על אהבת עצמו – מזה מובן שכן הוא בנוגע למצות ואהבת לרעך, דזיל בתר טעמי'. והא דלא כתב הרמב"ם זה בפירוש – י"ל שהוא ע"פ כללי הרמב"ם דכותב רק מה שמבואר (יד מלאכי כלל ב' וש"נ), ובנוגע לגר הרי בל' הרמב"ם עצמו (סהמ"צ מ"ע רז) „ברוב המדרשות בארו" זה.

4) כי עד פרשת העקידה – „הי' מסדר" בלילה (שעה"כ שם).

*4) וראה ג"כ פע"ח ש' עולם העשי' ספ"א. שו"ע האריז"ל ריש הל' ביהכנ"ס. ובסי' האריז"ל.

5) ביאור ע"ז – ראה ס' השיחות קייץ ה'ש"ת ע' 157. ספר המאמרים תש"ט ע' 99.

אהבת ישראל

– הבעל שם טוב –

ז.

כ״ק מורנו הבעש״ט זאָגט אַז אהבת ישראל דאָס איז דער ערשטער טויער וואָס פיהרט אַריין אין חצרות הוי׳.

(לקוטי דבורים כרך ב׳ ע׳ 412)

ח.

דער רבי הרב המגיד האָט געזאָגט: מרגלא בפומי׳ פון רבי׳ן – הבעש״ט – אהבת ישראל איז אהבת המקום, בנים אתם להוי׳ אלקיכם (דברים יד, א), אַז מען האָט האָלט דעם פאָטער האָט מען האָלט די קינדער.

(היום יום ע׳ פא)

ט.

רבנו הזקן סיפר לבנו אדמו״ר האמצעי:

דער זיידע (הבעש״ט) זאָגט אַז מ׳דאַרף האָבן מסירת נפש אויף אהבת ישראל, אפילו צו אַ אידן, וועלכען מ׳האָט קיינמאָל ניט געזען[6].

(היום יום ע׳ קיג)

---

6) ולהעיר ממה שסיפר הרה״ק ר׳ אלימלך בשם רבו הרב המגיד: הערסט מלך וואָס מען זאָגט אין מתיבתא דרקיע, אַז אהבת ישראל איז ליב האָבן אַ רשע גמור ווי אַ צדיק גמור. (ספר השיחות קיץ ה׳ש״ת ע׳ 117).

ולהעיר גם מתומר דבורה (להרמ״ק) פרק ב׳: ירגיל עצמו להכניס אהבת בני אדם בלבו, ואפילו הרשעים, כאילו היו אחיו ויותר מזה, עד שיקבע בלבו אהבת בני אדם כולם, ואפילו הרשעים יאהב אותם בלבו, ויאמר: מי יתן ויהיו אלו צדיקים שבים בתשובה, ויהיו כולם גדולים ורצויים למקום, וכמאמר אוהב נאמן לכל ישראל שאמר: ומי יתן כל עם ה׳ נביאים וגו׳.

בסדר הדורות ה״א של״ב (מס׳ חרדים): ב׳ חכמים גדולים מקובלים בדורינו מ׳ משה קורדאווירי הי׳ אב״ד בק״ק צפת ונפטר בשנת ש״ל והאר״י הי׳ מלווה מטתו והעיד שראה שלווהו תרין עמודי דנהורי וגמירי דלא אתחזי אלא לחד בדרא או לתרין (ויקהל משה ד״ז ע״ד). עכ״ל. – והמדובר בדורו של הרמ״ק!

י.

עס איז דאָ אַ קורצע תורה פון הוד כ"ק רבינו הזקן פון די ערשטע יאָרן פון זיין נשיאות, וועלכע ער האָט געזאָגט בשם רבו, דער מעזריטשער מגיד בשם מורנו הבעש"ט: אהבת ישראל מיינט האָלט האָבן אַ אידן אָן קיין שום חילוק, צי אַ למדן צי אַ פשוטער איד, און דער אופן האהבה אין אהבת ישראל בעדאַרף זיין אַ ברידערלעכע[7], וואָס די התגלות האהבה איז אין נשיקה[8], אָט אַזוי ווי אהבת התורה איז, אַז מען איז מחבב און מייקר די מענטעלע פון אַ ספר תורה.

(ס' המאמרים תש"ח, ע' קצב)

יא.

מקובל בידינו בשם מורנו הבעש"ט:

כששומעים דבר לא טוב על אחד מישראל, גם אם אין מכירים אותו, צריך להצטער צער רב, כי אחד מהם הוא בודאי לא טוב: אם אמת הדבר שמספרים על פלוני, הלא הוא לא טוב, ואם אינו אמת הלא המספר נמצא במצב לא טוב.

(היום יום ע' קיב)

יב.

מקובל בשם הבעש"ט נ"ע:

כל הפוסק איזה דבר על חבירו הן לטוב והן לרע הוא פוסק על עצמו. כגון האומר עבור מעשה הטוב או דיבור הטוב שעשה או דיבר זולתו מגיע לו שיעזרהו השי"ת בהדרוש לו, או האומר בעד הלא טוב שעשה או שדיבר חבירו מגיע לו כך וכך, הנה בכל דבריו אלה הוא פוסק על עצמו, בין לרע ובין לטוב, והמצדיק דין שמים על זולתו ואינו מצטער ומעורר עליו רחמים, הנה בדיבורו זה מקטרג על עצמו שמעיינים במעשיו ובדיבוריו, והמשתתף בצערו של חבירו ומעורר עליו רחמים בא על שכרו.

(התמים חו' ז' ע' קד)

יג.

דער רבי – אדמו"ר הזקן – האָט געזאָגט פון מעזריטשער מגיד פון בעש"ט'ס וועגן:

ואהבת לרעך כמוך איז אַ פירוש וביאור אויף ואהבת את ה' אלקיך. אַז מ'האָט האָלט אַ אידן, האָט מען האָלט דעם אויבערשטן, ווייל אַ איד האָט דאָך אין זיך אַ

---

7) מעלתה שאינה פוסקת ואין בה שינויים. ראה לקו"ת ר"פ בהר ועוד.

8) שהיא באה ונמשכת מחמת פנימיות אהבה שבלב, שאותיות הדבור אין יכולים להכיל אה"ר זו, לכך אינה מתלבשת בדבור רק בבחי' נשיקין. (תו"א ס"פ תרומה. וראה ג"כ לקו"ת שה"ש בתחילתו).

חלק אלקה ממעל, איז אַז מ׳האָט האָלט דעם אידן, דעם אינווענ׳ג פון אים, ממילא האָט מען האָלט דעם אויבערשטן.

(היום יום ע׳ עח)

יד.

הוד כ״ק רבינו הזקן האָט איבערגעזאָגט די תורה וואָס דער מעזריטשער מגיד האָט אים איבערגעגעבן בשם מורנו הבעש״ט:

האָלט האָבן אַ אידן איז אַ מצוה דאורייתא. אין יעדער מצוה איז פאַראַן די עשה פון דער מצוה און די לא תעשה. און אַזוי אויך אין דער מצוה פון אהבת ישראל איז ואהבת לרעך די עשה און לא תשנא את אחיך[9] די לא תעשה. די פשיטות פון דעם פשוטן אידן, זיין תפלה, זיין זאָגן תהלים נאָכן דאַוונען, זיין טאָן אַ מצוה ווייל השי״ת האָט געהייסן, איז גורם אַ נחת רוח למעלה.

(ס׳ המאמרים תש״ח ע׳ קץ)

טו.

עדת ישראל בכל מרחבי תבל יודעים את מדת אהבת ישראל שהדריך בה מורנו הבעל שם טוב את בני ישראל ופרסמה בסגנון הידוע ומפורסם לכל:

מען זאָל ליב האָבן און מייקר זיין דעם גאָר פשוט׳ן אידן אַזוי ווי דעם גרעסטן גאון, ווייל ער איז אַ איד, ואב אחד לכולנו כאמור, בנים אתם לה׳ אלקיכם, ונאמר אהבתי אתכם אמר ה׳.

(ממכ׳ כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע
— ס׳ המאמרים תש״ח ע׳ 79)

טז.

מעלת ישראל. גם איש פשוט שבישראל נעלה הוא בעצם מהות מעלתו כמו גאון הגאונים ממש. כתיב בנים אתם לה׳ אלקיכם וכתיב אלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק שהי׳ דמות דיוקנו של הבן כדמות דיוקנו של האב. וזהו בנים אתם לה׳ אלקיכם שדמות דיוקנם של הבנים – ישראל – רחמנים ביישנים גומלי חסדים, כדמות דיוקנו כביכול של אביהם – הקב״ה – רחום וחנון ומרבה לסלוח לשבים. מה הוא ית׳ נצחי ותורתו ומצותיו נצחי׳ כן עמו ונחלתו נצחיים. והקטן שבישראל מעטיר עטרת תפארת לגדול ה׳ ומהולל מאד.

---

9) כשיראה לו שנאה וידע שהוא שונאו אינו עובר ע״ז הלאו, אמנם עובר על לא תקום ולא תטור (ס׳ החינוך מצוה רלח), בכ״ז כתב כאן ל״ת דלא תשנא. וי״ל: א) ע״פ מש״כ הרמב״ם שם ה״ה. אבל לכאורה אין זה מספיק, שהרי ברמב״ם שם מבאר בזה: ולא הזהירה תורה אלא כו׳. וראה ג״כ שם ספ״ז (ע״ד מש״כ בס׳ החינוך). וי״ל. ב) מפני שלא תשנא – היא קודמת והסיבה (בנפש האדם) ל״לא תקום ולא תטור״ – כמובן. ג) ס״ל בדברי הרמב״ם בהכס״מ שם דגם כשמראה השנאה עובר. וידוע שקו״ט האחרונים בדברי הכס״מ ובהסתירה מסהמ״צ להרמב״ם מל״ת שב.

אהבת ישראל. מדת אהבת ישראל לפי שיטת הבעש"ט ותורתו הוא לא רק מצד מדת הטוב וחסד, אשר כל אחד מישראל צריך לעבוד עם עצמו לגרש את המדות רעות דגאוה שקר קנאה ושנאה והדומה ולהקנות בעצמו המדות טובות דיראת שמים, אהבת התורה, חיבת המצות, ענוה, אמת ואהבת הבריות והדומה אשר כל זה נכלל בשלש מעלות הכוללות שמנו רז"ל רחמנים ביישנים וגומלי חסדים.

ויספר ר"ש לאביו פי' הבעש"ט במארז"ל* שלשה סימנים יש באומה זו הרחמנים והביישנים וגומלי חסדים. הרחמנים שבנ"י מרחמים על הנשמה שירדה מרום מעלתה בעמדה לפני ה' בגן ה' וירדה בסתר המדריגות להתלבש בגוף אשר מעפר יסודו וסופו לעפר. ביישנים שהם מתביישים מנר אלקים אשר על ראשם ומטיבים מעשיהם בקיום המצות. גומלי חסדים דנשמת אדם העליון אשר על דמות הכסא תלמדם להעלות את גופם וכל צרכיו, נוסף על חלקם בעולם, כפי גזירת ההשגחה העליונה במקום וזמן, לזככם ולהאירם באור תורה ועבודה.

והנה כל זה הוא קנין המדות טובות מצד עצמן, אמנם ענין אהבת ישראל הוא ענין נפלא מזה באין ערוך.

ויספר הר"ש מאמר הבעש"ט באחת משיחותיו הקדושות: הנני מעיד עלי שמים וארץ, אשר במשפט הקשה שהי' על איש אחד בבי"ד של מעלה והוא איש פשוט שלא ידע רק להתפלל ולאמר תהלים, והיה מופלא באהבת ישראל בכל כחות נפשו: במחשבה שחשב תמיד באהבת ישראל, בדבור שהי' מדבר באהבת ישראל ומעשה שהי' מהנה לכל אחד מישראל כפי כחו, הצטער בצערו של כל אחד מישראל בין איש ובין אשה ושמח בשמחתו. ופסקו בבי"ד של מעלה חלקו בגן עדן בין הצדיקים הגאונים שאמרו רז"ל שהם אוהבי ישראל.

דער קרעכץ וואָס אַ איד גיט אויף דעם צער ח"ו פון אַ צווייטן איד צוברעכט אַלע מחיצות של ברזל פון די מקטרגים, און די שמחה און ברכה וואָס אַ איד פרייט זיך מיט דער שמחה פון נאָך אַ אידן און בענשט אים, איז מקובל באַ השי"ת ווי תפלתו של ר' ישמעאל כהן גדול אין קדש הקדשים.

(ספר השיחות, ה'תש"ג ע' 161)

---

*) יבמות עט, א.

– אדמו״ר הזקן –

יז.

אהבת ה׳ ואהבת ישראל שתיהן כאחת חקוקות בנשמתו, רוחו ונפשו של כל אחד מישראל ומקרא מלא דבר הכתוב (מלאכי א, ב) אהבתי אתכם אמר הוי׳, הרי דגדולה אהבת ישראל שאוהב מה שהאהוב אוהב.

(התמים חו׳ ד׳ ע׳ מה)

יח.

כתיב ואהבת את ה׳ אלקיך בכל לבבך גו׳, איז דער אויבערשטער מוחל די אהבת ה׳ צוליב אהבת ישראל.

(ס׳ השיחות תש״ב ע׳ 12)

יט.

ואהבת את ה׳ אלקיך, אהבת ישראל[10] היא כלי לאהבת ה׳, ועל זו התורה אמר אדמו״ר האמצעי: אַז עס האָט זיך ביי זיי אַריינגעזעצט אהבת ישראל ביז דעם קליינעם נאָגל פון קליינעם פינגער.

(ס׳ השיחות תש״ב ע׳ 15)

כ.

עס איז פאַראַן אהבת השם, אהבת התורה און אהבת ישראל. אין יעדע איינע פון די אויבנדערמאָנטע אהבות זיינען פאַראַן די דריי מדריגות פון בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך און אהבת ישראל איז עולה על כולנה, ווייל כולהו אית בה. אַז מען האָט אהבת ישראל איז במילא האָט מען אויך אהבת התורה ואהבת השם. אָבער אַז מען האָט אהבת השם קען זיין, אַז קיין אהבת התורה זאָל מען ניט האָבן און אַז מען האָט אהבת התורה קען זיין אַז מען זאָל ניט האָבן קיין אהבת ישראל.

(ס׳ השיחות תש״ה ע׳ 120)

---

10) בהתמים חו׳ ד׳ ע׳ מה: הצ״צ אמר בשם אדה״ז: ואהבת לרעך כמוך היא כלי לאהבה את הוי׳ אלקיך . . ומכיון שבאהבת ה׳ אמר רבינו [הזקן] ז״ל דהציווי הוא על התבוננות*, דאז באה האהבה בדרך פועל יוצא ותולדות ההתבוננות, הנה השכל הבריא מחייב, דכן הוא גם באהבת ישראל שבאה על ידי טיב ההתבוננות במעלת חבירו.

---

*) ראה שם. וראה מצות אהבה (בסו״ס המצות להצ״צ. ס׳ שני המאורות להרה״ג והרה״ח וכו׳ מהרי״א הלוי עפשטיין מהאמיל ח״ב ס״ב).

כא.

תניא פרק לב

והנה ע"י קיום הדברי' הנ"ל להיות גופו נבזה ונמאס בעיניו רק שמחתו תהיה שמחת הנפש לבדה הרי זו דרך ישרה וקלה לבא לידי קיום מצות ואהבת לרעך כמוך לכל נפש מישראל למגדול ועד קטן. כי מאחר שגופו נמאס ומתועב אצלו והנפש והרוח מי יודע גדולתן ומעלתן בשרשן ומקורן באלקי' חיים. בשגם שכולן מתאימות ואב א' לכולנה ולכן נקראו כל ישראל אחים ממש מצד שורש נפשם בה' אחד רק שהגופים מחולקי'. ולכן העושי' גופם עיקר ונפשם טפלה אי אפשר להיות אהבה ואחוה אמיתית ביניהם אלא התלויה בדבר לבדה. וז"ש הלל הזקן על קיום מצוה זו זהו כל התורה כולה ואידך פירושא הוא כו'. כי יסוד ושורש כל התורה הוא להגביה ולהעלו' הנפש על הגוף מעלה מעלה עד עיקרא ושרשא דכל עלמין וגם להמשיך אור א"ס ב"ה בכנסת ישראל כמ"ש לקמן דהיינו במקור נשמות כל ישראל למהוי אחד באחד דוקא ולא כשיש פירוד ח"ו בנשמות דקב"ה לא שריא באתר פגים וכמ"ש ברכנו אבינו כולנו כאחד באור פניך וכמ"ש במ"א באריכות: ומ"ש בגמ' שמי שרואה בחבירו שחטא מצוה לשנאותו וגם לומר לרבו שישנאהו. היינו בחבירו בתורה ומצות וכבר קיים בו מצות הוכח תוכיח את עמיתך עם שאתך בתורה ובמצות ואעפ"כ לא שב מחטאו כמ"ש בס' חרדים אבל מי שאינו חבירו ואינו מקורב אצלו הנה ע"ז אמר הלל הזקן הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום וכו' אוהב את הבריות ומקרבן לתורה. לומר שאף הרחוקים מתורת ה' ועבודתו ולכן נקרא' בשם בריות בעלמא צריך למשכן בחבלי עבותו' אהבה וכולי האי ואולי יוכל לקרבן לתורה ועבודת ה' והן לא לא הפסיד שכר מצות אהבת רעים וגם המקורבים אליו והוכיחם ולא שבו מעונותיהם שמצוה לשנאותם מצוה לאהבם ג"כ ושתיהן הן אמת שנאה מצד הרע שבהם ואהבה מצד בחי' הטוב הגנוז שבהם שהוא ניצוץ אלקות שבתוכם המחיה נפשם האלקית וגם לעורר רחמים בלבו עליה כי היא בבחי' גלות בתוך הרע מס"א הגובר עליה ברשעי' והרחמנות מבטלת השנאה ומעוררת האהבה כנודע ממ"ש ליעקב אשר פדה

את אברהם [ולא אמר דה"עה תכלית שנאה שנאתים וגו' אלא על המינים והאפיקורסים שאין להם חלק באלהי ישראל כדאיתא בגמרא ר"פ ט"ז דשבת]:

כב.

אגרת הקדש סוס"י כב

. . ולהאמין באמונה שלימה במצות חז"ל והוי שפל רוח בפני כל אדם בכלל כי יציבא מלתא ותקין פתגמא שכ"א מתוקן מחבירו. וכתיב כל [איש] ישראל כאיש אחד חברים. כמו שאיש א' מחובר מאברים רבים ובהפרדם נוגע בלב כי ממנו תוצאות חיים. א"כ אנחנו היות כולנו כאיש א' ממש תיכון העבודה בלב ומכלל הן כו'. וע"כ נאמר ולעבדו שכם אחד דוקא. וע"כ אהוביי ידידיי נא ונא לטרוח בכל לב ונפש לתקוע אהבת רעהו בלבו. ואיש את רעת רעהו אל תחשבו בלבבכם כתיב ולא תעלה על לב לעולם ואם תעלה יהדפנה מלבו כהנדוף עשן וכמו מחשבת ע"ז ממש. כי גדולה לה"ר כנגד ע"ז וג"ע וש"ד. ואם בדבור כך כו' וכבר נודע לכל חכם לב יתרון הכשר המח' על הדבור הן לטוב והן למוטב. וה' הטוב המברך את עמו בשלום ישים עליכם שלום וחיים עד העולם כנפש או"נ מלו"נ:

כג.

הגהות בתניא של אדמו"ר מוהמ"מ נ"ע בגנ"מ לפרק לב

כמ"ש לקמן: ע' פמ"א.

את עמיתך עם שאתה כו': ע' בח"א מהרש"א ספ"ו דיבמות, ולכאו' ע"ד מ"ש עמיתך עם כו', בשבועות ד"ל א', ב"מ נ"ט א', וכ"מ בפי' בתנד"א ס"פ י"ח הוכיח כו' עמיתך יכול אפילו כו' רשע ושונאך כו' כ' לעמיתך שהוא אוהבך. ושהוא עמך בתומ"צ אתה חייב להוכיח. אבל כו' ע"ש ובמ"ש במ' שם, וע' בהלכות הצריכות הלכות אונאה וגנבת דעת ס"ל דכוונת עם שאתך בתומ"צ, ולא העובר על ד"ת כו' ולא חזר בו אחר שהוכיחהו בסתר כו' מותר לקרותו עבריין ואין בו משום אונאת דברים, וזהו כוונת הנ"י שם בב"מ שם, והסמ"ג לאוין קע"א שהביאו הד"מ ורמ"א בח"מ רכ"ח סי"א, וכ' בל' י"א. ע"ש בהלכות שהשיג במראה מקום על הסמ"ע שם, שלא ע' רק בהד"מ בשם הנ"י ע"ש ודו"ק, וע' בס"ח סי' תי"ג שהובא במ"א תר"ח סק"ג יעו"ש. שוב מצאתי בנ"י התנדב"א הנ"ל (הג' הצ"צ).

(סי' הקיצורים לתניא ע' לו)

כד.

– אדמו"ר ה"צמח צדק" –

מצות אהבת ישראל*

(קדושים) **שלא לשנוא לחבירו שנאמר לא תשנא את אחיך בלבבך:** (ויקרא י"ט י"ז) (רלז): **לאהוב כל אדם מישראל שנאמר ואהבת לרעך כמוך:** (רמג) (ויקרא י"ט י"ח): ידוע מאמר הלל הזקן להגר (שבת ל"א ע"א) דעלך סני לחברך לא תעביד זהו כל התורה כולה ואידך פירושא הוא כו' ובאמת אינו מובן כ"כ דהתינח במצות שבין אדם לחבירו אבל מצות שבין אדם למקום מא"ל ובפרט שבו ית' כתיב אם צדקת מה תתן לו (איוב ל"ה ז') כידוע, גם נודע מ"ש שנכון לומר קודם התפלה הריני מקבל עלי מ"ע של ואהבת לרעך כמוך לפי שהוא יסוד גדול בעבודת ה', ולהבין ענינה:

(א) הנה בטעמי מצות פ' קדושים כ' האריז"ל וז"ל כי כל ישראל סוד גוף א' של נשמת אדה"ר כנודע אצלינו (בס' הגלגולים פ"א ב') וכל א' מישראל הוא אבר פרטי ומזה הוא הערבות שאדם ערב בשביל חבירו אם יחטא ולכן נוהג מורי ז"ל לומר פרטי הוידוים כו' כי כל ישראל גוף א' עכ"ל וביאור דבריו הוא שאדה"ר ה' כללות כל הנשמות כולם שבישראל (לבד מאותן שיבואו אחר התחי' ע"ש פ"ז) שהי' כולל כולם מהם נתלים בראשו מהם בזרועו כו' ועש"ז נק' אדם אדמה לעליון כי הוא בחי' כללית ונמשך מבחי' אדם דלעילא שכולל י"ס בבחי' פרצוף וכדכתיב בני בכורי ישראל, (שמות ד' כ"ב) והנה מבואר במ"א בענין אדם דלעילא שהוא בחי' שם מ"ה דתיקון שיהיו הי"ס כלולים זמ"ז שחסד יהי' כלול מגבורה וגבורה מחסד וכיוצא, משא"כ בתהו היו בבחי' פירוד זת"ז וההתכללות הזאת הוא ע"י המשכת שם מ"ה שממצחא שהוא בחי' א"ס הכולל כל ההשתלשלות ופרטי הנמצאים כי ממך הכל כתיב (דה"א כ"ט י"ד) ולכן הוא הגורם ג"כ ענין ההתכללות אחרי יציאתם אל הגילוי כאו"א בפ"ע וז"ש בת"ז שם מ"ה דאיהו ארח אצילות כמו האורח שמחבר שני מקומות נבדלים ע"ש בארוכה (בביאור מאמר הזהר פ' יתרו דכל יומין מתברכי' בי' כו') ועד"ז יובן ג"כ בנשמות ישראל שהם קומה שלימה ביחד דהיינו נשמת אדה"ר שהיא כללותם והגם שיש בה רמ"ח איברים מיוחדים הרי הם כלולים זה מזה וכמו עד"מ בגוף אחד שהגם שהוא בהתחלקות ציור איברים ראש רגלים וידים וצפרנים מ"מ כל א' כלול מזולתו שביד יש חיות מעין הרגל ע"י הווריד שנמשכו בו וכן בשאר כל האיברים וכנודע שמרפאים אבר א' ע"י הקזה בחבירו מצד עירוב הדמים וההתכללות הזאת באיברי הגוף ובחיות הנפש שבהם הוא מחמת כללות החיות שכולל כולם שהוא המאיר במוח שבראש שממנו נתפרדו כל א' לעצמו והוא כולל כולם ד"מ ההיולי כידוע ולכן המוח הוא המרגיש כל כאבי

*) נדפס בסהמ"צ להצ"צ

הרמ"ח איברים וכאב היד עם הרגל שוים אצלו אדרבה לפעמים ירגיש המוח יותר כאב מכה שבצפורן מכאב מכה שביד כנראה בחוש, ועד"ז הי' ההתכללות ברמ"ח איברי נפש אדה"ר זה מזה מחמת מקור חיי נפשו שהוא מבחי' חכמה עילאה דאדם העליון בחי' א"ס ב"ה ששורה ומתייחד בחכמתו שהוא וחכמתו א' ולכן נאמר בני בכורי וכמו הבן שהוא טפה ממוח האב, אך אמנם לאחר שנתחלקה נשמת אדה"ר לשרשים רבים וכל א' נחלק לענפים ולניצוצות רבות בגופות מיוחדות ה"ז כמשל האיברים שנפרדו זמ"ז ולא יכאב להיד מכה שברגל המופרדת ממנו וכיוצא, אמנם הפירוד הזה הוא רק מצד הגוף אבל הנפש לא נפרדה באמת וכולם מתאימות וכמשל היד שיש בה מווירידי הרגל והעין וכן ברגל מן היד כו' וכיוצא ויש לה כאב עצום ברוחניותה מכאב העין כנ"ל במשל ולכן אמר האריז"ל כל פרטי הוידוים שחטא א' מישראל שהרי הוא כאב אותו אבר שבו מושרשת נפש אותו הישראל ומגיע הכאב גם לאבר העליון שמושרש נפש האריז"ל ובפרט מצד מקור נשמותינו מוח האב וחכמתו ית' הכולל את כולם ומרגיש כאב כל הרמ"ח איברי', ולכן נצטוינו ג"כ לאהוב כל אדם מישראל שהרי כל אדם כלול מכל נשמות ישראל כנ"ל מן האיברים והרי א"כ בו יש זולתו כ"כ ויאהב זולתו כמוהו וכן הוא כלול בזולתו כנ"ל בקישור האיברים וזהו ג"כ שצריך לקבל עליו מצוה זו קודם התפלה כדי שיוכל למסור נפשו באחד שתעלה לפני ה' בבחי' מ"ן בק"ש וא"א להיות עלי' זו אא"כ תהי' שלימה ובריאה דהיינו שתהי' כלולה מכל הנשמות שהוא כמו האבר שבריאותו הוא כשבריאים הווירידים שבו הכלולים מכל האיברים, שאז תעלה לרצון לפני ה' בחכמתו ית' שהיא הכוללת כל הנשמות כולן כא' ממש, שלפי שהנשמה יש בה בהתכללות ג"כ מכולן יכולה היא לעלות באור הכללי שהוא מקורן ושרשן, וההתכללות זאת הוא כשהאדם מראה בעצמו ובגופו כן שאוהב רעהו כאיברים הכלולים זה מזה ושלי שלך כי עצמו ובשרו הוא, משא"כ כששונא לא' מישראל בלבו הרי הוא מפריד מנפשו אותו חלק של זולתו הכלול בו ודוחהו מעליו בשנאה זו ששונא בו ומסלק רצונו ממנו וממילא שיש פגם וחסרון בנפשו שנחסר בו החלק הנ"ל ונעשה בעל מום כי באמת כל אבר פרטי כלול מתרי"ג והיינו מהתכללות זולתו בו וע"י השנאה הוא מפריד ממנו אותו חלק הפרטי ואז אינו יכול לעלות לרצון לפני ה' וכדכתיב אשר יהי' בו מום לא יקרב להקריב כו' (ויקרא כ"א י"ז) שאא"ס ב"ה הכולל כולם לא יסבלנו מצד החסרון שבו שחיסר אותו הפרטי שהרי א"ס ב"ה כולל גם אותו וד"ל ולכן נצטוינו כמה ל"ת בהקרבת בעלי מומים הן בכהנים הן בקרבנות עצמן כמ"ש בפ' אמור ונצטוינו ג"כ במ"ע להקריב כל קרבן תמים כדכתיב תמים יהי' לרצון כו' (ויקרא כ"ב כ"א).

(ב) ואעפ"י שנת' היטב טוב טעם למצוה זו עדיין יש בזה עוד טעם נפלא בעוצם הטובה שהאדם עושה לו ולכל העולם בקיום מ"ע זו ולהיפוך ח"ו כשמבטל מ"ע זו ועובר על ל"ת של תורה דלא תשנא, והיינו עפ"י ביאור מאמר הלל הנז"ל שאינו מובן ג"כ למה ביארו מ"ע זו בענין השלילה מה דסני לך לחברך לא תעביד ולא אמר לו ההן שבה הנגלה מפשט הכתוב כדת"א ותרחמיה לחברך כוותך והענין

כי דבריו אלה הוא פי' מצות ואהבת לרעך כמוך בענין עמוק, דהיינו כמו שאין אדם רואה חוב לעצמו אין הפירוש שאינו יודע כלל חובותיו אדרבה יוכל לראות ולהבין היטב עמקות פחיתותו יותר מראיית זולתו עליו שהרי זולתו אינו רואה אלא לעינים והוא יראה ללבב אלא הכוונה שאין החוב תופס מקום אצלו כלל להתפעל מזה וכאילו אינו רואה אותו כלל כי מפני האהבה הגדולה אשר הוא אוהב מאד א"ע על כל פשעיו שיודע בדעתו תכסה האהבה בבחי' מקיף שלא יומשך מן הידיעה לידי התפעלות במדות ולכן אין תופסים מקום כלל להתפעל מזה, וזהו שאינו רואה חוב לעצמו שנשקע ונתבטל בהאהבה רבה המכסה על כל הפשעים בבחי' מקיף, וכאשר יראה זולתו על החוב שלו ויבין אותו ירגז מאד אע"פ שיודע בעצמו שאמת הוא והיינו לפי שעיקר רוגזו אינו על עצם הפחיתות שחבירו מדמה שקר שהרי יודע שאמת הוא רק על שידיעת חבירו את פחיתותו הוא בבחי' יש והתפעלות משא"כ כשהוא יודע האהבה מכסה וירגז על חבירו על ההתגלות שגילה חבירו החוב שלו מתוך הסתר וכסוי האהבה שיתה מכסה עליו ולא היה נראה כלל ועתה אצל חבירו נראה ליש ודבר מה וזהו מה דסני לך גילוי זה לחברך לא תעביד שלא תראה חובותיו ופשעיו הן במילי דעלמא בדברים שבין אדם לחבירו והן במילי דשמיא ליש ודבר מה אלא יהי' האהבה שלך לו גדולה כ"כ עד שתכסה על הפשעים ולא תניח אותם מן הידיעה לבא להתפעלות במדות וכמו כאשר יהי' לאדם רצון ותשוקה נפלאה לחבירו מצד המשכה רבה ועצומה שמעצמיות הנפש שיש לו אליו כל אשר יעשה לו רעות היפוך אהבתו לא יהיו תופסים מקום כלל ובטילים נגד האה"ר מים רבים לא יוכלו כו' (שה"ש ח' ז'), ולכן זהו כל התורה כולה שע"י התכללות נשמות ישראל אלו באלו והיו לאחדים ממש כאילו היא קומה א' לבד ע"ז גורם למעלה ענין נפלא שהוא יסוד ותכלית כל התורה כולה והוא ענין יחוד קוב"ה ושכינתי' ששכינתי' היא אימא תתאה ומטרוניתא מקור נשמות ישראל, כי הנה שופרי' דיעקב מעין שופרי' דאדם (ב"מ פ"ד א') ופי' שיעקב הי' כללות כל הנשמות הוא מעין שופי' דאדם העליון שעל הכסא הוא מראה דמות כבוד ה' (יחזקאל א' כ"ח) כי חלק ה' עמו (דברים ל"ב ט') וכשמתכללים נשמות ישראל והיו לאחדים ע"ז נעשה אחד באחד שה' ית' מתייחד עם הישראל והיו לאחדים ואין האדם דלעילא רואה חוב לעצמו ואז הוא עובר על כל פשע של הישראל כמאן דמסתחי בימא רבא וכמ"ש לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל (במדבר כ"ג כ"א) מפני שה' אלקיו עמו ואין האדם רואה עד"מ חובת עצמו וד"ל ואין פי' לא הביט ולא ראה שנעלמים ממנו ח"ו כי הכל גלוי וידוע ואפי' שיחה קלה כו' אלא כמ"ש וירא און ולא יתבונן (איוב י"א י"א) שאין נמשך מן הידיעה שלו שיודע אותם בדעתו ית' שאין לה גבול ותכלית לידי התפעלות במדות הגבורה כו' כי האהבה תכסה וכמ"ש ויסך אלוה בעדו (איוב ג' כ"ג) אלוה הוא אל ו"ה שהוא חסד עליון המקיף כמ"ש בע"ח (שהוא לבוש הנשמה וחותמה ע"ש) משא"כ אם יש פירוד ח"ו בישראל כל אשר בו מום לא יקרב ויגרום למעלה בחי' פירוד ואז יהי' רואה את החוב ובפרט עליו שהוא המפריד רחמנא ליצלן מזה וברכנו אבינו כולנו כאחד ואז כולך יפה

רעייתי ומום אין בך (שה"ש ד' ז') ונעשה בחי' יחוד קוב"ה ושכינתי' גילוי אא"ס במקור נשמות ישראל למהוי אחד באחד וז"ס תמים תהי' עם ה' אלקיך (דברים י"ח י"ג) כמו שה' אלקיך הוא עם כללות נש"י בחי' תם דהיינו הארת חכמה עילאה בכללות איברים דשכינתי' ואהבת לרעך כמוך ואין רואה חובותיו כמ"כ תהי' אתה תמים עם חביריך כדי שיהי' ה' אלקיך במס"נ באחד כמש"ל, וז"ש הלל ואידך פירושא הוא שהרי כל המצות הם לייחד קוב"ה ושכינתי' כידוע והרי עיקר היחוד אדם דלעילא בשכינתי' הנק' שופרי' דיעקב הוא תלוי בהתגלות האהבה אמיתית עד להיות כמוך ממש חלק ה' עמו כנ"ל, וזה נעשה ע"י קיום מצות ואהבת לרעך כמוך כנ"ל ושאר כל המצות הם כמו פירוש להסביר היחוד (דהיינו באיזו אופן יהי' היחוד אם חכמתו בחכמתו בת"ת ואהבה באהבה ושארי מדות ע"י שארי מצות וכמו שבאדם המתדבק ומתקשר עם חבירו סיבת התקשרות הוא האהבה האמיתי' והיחוד פעמים בדבור שמדבר עמו דברי חכמה ופעמים במדות בהתגלות אהבתו לו ופעמים במעשה בטובות גשמיות וכך יש רמ"ח מ"ע הם רמ"ח איברים דמלכא ובמצוה זו עיקר היחוד באבר זה ושאר הבחי' כלולים בו וכן עד"ז בשאר כל המצות) כמו מצות עטיפת הטלית שום תשים עליך מלך (דברים י"ז ט"ו) בחי' או"מ שיהי' כח להמקבל למס"נ באחד כי אם אין יראה אין חכ' (אבות פ"ג מי"ז) והיראה שאחר החכ' וכמ"ש אם אין חכ' אין יראה היינו ביטול במציאות מפני הקירוב כי מדת היראה היא כל הקרב קרב יותר יותר תפול עליו הביטול משא"כ האהבה מרחוק תתגבר יותר ולכן אחר החכ' באחד תהי' היראה ביטול במציאות, ונקודת הרשימו ממנה יתלבש בהמקיף של הטלית היראה שמבחוץ שקודם לחכ' וכ"ז רק פי' להיחוד שהוא בחכ' שבנפש כשמוסר נפשו באחד שז"ס היחוד שעיקרו הוא ע"י מ"ע דואהבת שאו כולך יפה רעייתי ותמים תהי' עם ה' אלקיך וכמשנ"ת למעלה, ועוד יש לבאר טוב טעם למצוה זו דואהבת לרעך כמוך ובפרט לל"ת דלא תשנא כו' ע"פ מ"ש במ"א בפסוק החלצו מאתכם כו' לתת נקמת ה' במדין (במדבר ל"א ג') שקליפת מדין הוא שנאת חנם וצ"ל נקמת הוי' במדין יעו"ש:

כה.

אור **שופטים** התורה

תמים תהי' עם הוי' אלקיך, הנה פי' עם הוי' אלקיך יש לפרש ע"ד מ"ש לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל הוי' אלקיו עמו, ופי' ברבות פ' בלק ששמו משותף עמהן שנאמר ה' אלקיו עמו וכמ"ש מזה ברבות במדבר פ"ה ע"פ למען שמי אאריך אפי כו' ע"ש, וכיון שה' אלקיו עמו ממש לכן לא הביט און ביעקב כו', וזהו כעין משארז"ל ע"פ מ"ש ישא ה' פניו אליך כו', והלא כבר נאמר אשר לא ישא פנים כו' ואיך לא אשא פנים כו' ע"ש בגמ' פ"ג דברכות ד"כ ע"ב, ויובן בהקדים להבין מאמר הלל הזקן פ"ב דשבת דעלך סני לחברך לא תעביד זו היא כל התורה כולה ואידך פירושא היא זיל גמור, והקשה מהרש"א דנהי שאמר לו בלשון תרגום שכן הי' לשונם אז בירושלים מ"מ אמאי שינה לו לומר בלשון שלילה דעלך סני כו' הל"ל ותרחמיה לחברך כוותך כמו שתרגם אונקלס, ותירץ משום דכתי' גבי לא תקום ולא תטור ועלה כתיב ואהבת כו', ועיין ממאמר הלל בספר בינה לעתים דרוש ס"ח, עקדה שמ"ו ח"ב, ספר הכוונות היינו פע"ח מ"ח א', ציוני פ' יתרו, עה"ק ח"ד פל"ו הוא פרק האחרון מהספר, טו"ב סי' תקכ"ז, כלי יקר פ' קדושים, ע"ג שם, והנה רש"י פי' לרעך זה הקב"ה שנאמר רעך ורע אביך אל תעזוב, ובספר ב"ל ביאר שעפ"ז י"ל מה שסיים אני ה', ר"ל מ"ש לרעך זהו אני ה' שהרשתי שתקרא לי רעך, ופי' דעלך סני זהו שורש ג"כ לכל מל"ת שלא יעבור על שום מל"ת השנאוי אצלו ית' כמו דעלך סני שיעבור עבדך או בנך על ציוויך כו', וא"כ לפ"ז מתורץ קושיית מהרש"א למה אמר דעלך סני דהיינו כדי לבאר איך שהוא יסוד כל התורה ושהוא מקור לכל שס"ה ל"ת, ובעה"ק פרק אחרון מהספר הביא מ"ש בת"כ ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה דעלך סני לחברך לא תעביד וביאר שם כי הייחוד הוא הדעת את ה' (וכן בזהר פ' בראשית דף ע"פ והאדם ידע את חוה שזהו מ"ש כי מלאה הארץ דעה את ה') וכי לזה התכלית נברא האדם וזהו מאמר נקרא ריע אהוב כו' וזהו ואהבת לרעך כמוך כו' וזהו או יחזיק במעוזי כו' עכ"ד, וביאור הדברים הנה ידוע שכללות נש"י הם בבחי' קומה שלימה, וכמ"ש ברבות כי תשא פ"מ ע"פ איפה היית כו', וזהו שופריה דיעקב מעין שופריה דאדם דאצי' בבחי' ציור אברים ראש ורגלים וידים ועינים עד שגם צפרני הרגלים והידים כו', והאברים כאשר מופרדים כל א' לעצמו לא יכאב להיד במכה שברגל ולא ירגיש בו כלל כו' אבל הרי יש לכולם חיות כללי הכוללם יחד (היינו השכינה שהיא מקור הנשמות ובאג"ה סי' ל"א המתחיל נודע בשערים כ' שהשכינה נק' בשם לב והנשמות בשם אברים ע"ש, וא"כ לפי"ז י"ל שמקור הכולל כל הנשמות הוא ז"א דאצי' הנק' ישראל, והשכינה נקראת כנס"י שמקבלת מבחי' ישראל והיא הלב וכמ"ש אדמ"ו נ"ע בד"ה זכור דעמלק או שמקור כל הנשמות זהו ח"ע כמ"ש בסש"ב ח"א פ"ב וכ"מ לקמן) שממנו נמשכו ונתפרדו כל א' לעצמו והוא המוח שבראש המרגיש את כל הכאבים וכאב הרגל והיד שוין אצלו בהרגשה אדרבה לפעמים ירגיש המוח יותר כאב מכה שבצפורן הרגל מכאב מכה שביד וכנראה בחוש מזיג'

התכללות האברים זה בזה מרפואת אבר א' בהקזת דם חבירו מצד עירוב הדמים כו', ועפי"ז יובן למשכיל למעלה שיש נשמות מבחי' ידים ויש נשמות מבחי' רגלים וצפרניים שהם הקלים כו' והפירוד שיהי' ביניהם שלא יוכל הא' לסבול חבירו הוא מצד שנתפרדו כל א' לעצמו ומרוחקים הם ממקורם הכללי הממשיך כללות הנשמות והוא פנימי' חכמתו ית' בני בכורי ישראל כידוע וכשאדם מוסר נפשו ונשמתו באחד אמת שהוא ענין יחודא עילאה כידוע הרי באת נשמתו למקור חוצבה ישראל עלה במחשבה עילאה ואז לא יהי' הפירוד בינו לחבירו כלל כי יהי' בנשמתו בחי' ההתכללות של האברים מצד הארת מקורם הכללי, ולכן צריך לקבל על עצמו מצות ואהבת לרעך כמוך קודם התפלה כדי שיוכל למסור נפשו באחד כי כל אשר בו מום לא יקרב (כמ"ש בת"א פ' מקץ בד"ה רני ושמחי דס"א ע"א אלא ששם כ"כ לענין מי שיש בו מום היינו מחדומ"ע אשר לא לה' שזהו מום פרטי בנפשו, וכמ"כ מחמת הפירוד שבינו לחבירו הוא ג"כ בחי' מום כמו שמבואר כאן) מחוסר אבר דשכינתי' דהיינו במה שלא יסבול את חבירו הרי מה שנפש חבירו כלול בו מצד המקור הכללי המפריד מנפשו והרי הוא בעל מום ולא יסבלנו המוח הכולל כולם כו' (וכמ"ש הרמ"ז פ' פנחס דרי"ט ע"ב וז"ל ונלע"ד שבכל התורה והמצות אנו אומרים ליחדא שמא דקוב"ה ושכינתי' ומסיימים לשם כל ישראל שהוא כללות כל הנשמות במקורם העליון שבזה מתייחד עם השי"ת ועם כל ישראל ופעולתו היא נחשבת זכות רבים אדוקים ביוצרם ולכל א' יש חלק באותה פעולה עכ"ל.

קיצור ענין עם הוי' ע"ד הוי' אלקיו עמו, לא הביט ע"ד ישא ה' פניו, דעלך סני בלשון שלילה י"ל שורש למל"ת, בעה"ק פי' ענין היחוד הוא הדעת את ה', כל הנשמות קומה א' ומחולקים לאברים והמקור חכמה עילאה כולל כולם ע"כ במס"נ שנכלל במקורו צ"ל ואהבת לרעך כמוך דאל"כ הוא בעל מום, ופי' הרמ"ז במ"ש לייחדא כו' לשם כל ישראל.

ב) **והנה** מה שאמר בלשון שלילה דעלך סני הוא פי' מצות ואהבת לרעך כמוך בענין עמוק דהיינו כמו שאין האדם רואה חוב לעצמו אין הפי' שאינו רואה כלל חובותיו אדרבה יוכל לראות ולהבין היטב עמקות פחיתותו יותר מראי' זולתו עליו אלא הכוונה שאין החוב תופס מקום אצלו כלל וכאלו אינו רואהו אותו כלל מצד האהבה הגדולה אשר הוא אוהב מאד את עצמו על כל פשעיו תכסה האהבה בבחי' מקיף עד שלא יהיו תופסים מקום כלל, ועד"ז ג"כ כאשר יהי' לאדם רצון ותשוקה נפלאה לחבירו מצד המשכה רבה ועצומה שמעצמיות הנפש שיש לו אליו כל אשר יעשה לו רעות היפך אהבתו לא יהיו תופסים מקום כלל ובטלים נגד האהבה רבה מים רבים כו', אבל אם לא היתה האהבה רבה בבחי' מקיף היתה נסתרת מפני ההפכי' כו' וכידוע בענין עובר על פשע כמאן דמסתחי בימא רבא כו' וזהו שאינו רואה החוב שנשקע ונתבטל בהאהבה רבה המכסה על הפשעים בבחי' מקיף כו' וכאשר יראה זולתו על החוב שלו ירגז מאד אע"פ שיודע בעצמו שבאמת הוא עיקר רוגזו אינו על עצם הפחיתות שהרי גם הוא יודע מזה כו' רק על ההתגלות שגילה חבירו החוב שלו מתוך הסתר וכיסוי האהבה שהיתה מכסה עליו ולא הי' נראה כלל ועתה נראה ליש ודבר מה, וזהו ענין ואהבת לרעך הוא כמוך דוקא דהיינו כמו מה דעלך סני לחברך לגלות פשעיו מתוך כיסוי האהבה רבה כנ"ל כן תאהב אהבה רבה את חברך שיהי' קשה ושנאוי לך גילוי פשעיו ממש כמו שאתה שונא גילוי

פשעיך ולכן זהו כלל כל התורה כולה, והיינו לפי שע"י התכללות כללות נש"י אלו באלו והיו לאחדים ממש כאלו היא קומה א' לבד, וזהו זאת קומתך דמתה לתמר כמו עלי הלולב שהן כפותין אלו לאלו ואינן ענפי מתפרדין כשאר העלין ולכן נקרא כפות תמרים לשון כפות, הנה ע"ז דוקא נמשך היחוד עליון מלמעלה למטה כמ"ש כולך יפה רעייתי ומום אין בך, מנורת זהב כולה אזי דוקא היא כלי ליחוד העליון שהוא שמן ופתילה ואור כו', וזהו למהוי אחד באחד, ונמשך מלמעלה ג"כ ואהבת לרעך הם כנס"י כמוך, והה כמוך פי' המ"כ גימט' אלקים והיינו שזהו יחוד הוי' אלקים, וכמ"ש אני אמרתי אלקים אתם, ואז האדם דלעילא שהוא בחי' והאדם ידע כנ"ל אשר יעקב הוא מעין שופריה כו' אינו רואה חוב לעצמו מפני שאהבה רבה הנק' רב חסד מכסה על כל פשעיו שאינן תופסים מקום כלל והוא מ"ש ויסך אלוה בעדו, אלוה הוא אל ו"ה שהוא חסד עליון המקיף כמ"ש בע"ח ואז כתי' לא הביט און ביעקב כו' מפני שה' אלוקי עמו ממש, וכמ"ש מזה ע"פ לא הביט און, והיינו כמו שאין אדם רואה חוב לעצמו, וזהו כפות תמרים פי' הבחיי ב' בחי' תמר היינו זאת קומתך דמתה לתמר שהיא כנס"י ובחי' צדיק כתמר יפרח היו לאחדים ממש ונ' תמתי כמו תאומים וזהו התיומת שבלולב, וזהו תמים תהיה, הן בבחי' עצמו שלא יהי' בו מום ופגם במחדומ"ע אשר לא לה' המה, ועמ"ש מזה בד"ה כי המצוה הזאת בפ' נצבים, והן שתהי' תמים עם חברך בבחי' דעלך סני לחברך לא תעביד, ועי"ז תהי' עם ה' אלקיך ממש במס"נ באחד כי כל אשר בו מום לא יקרב כו' ועי"ז יהי' ג"כ ה' אלקיו עמו ממש דהיינו יחוד הקב"ה עם כנס"י ועי"ז לא הביט און ביעקב כמו שאין אדם רואה חוב לעצמו כו'.

קיצור ענין דעלך סני זהו אין אדם רואה חוב לעצמו כי על כל פשעים תכסה אהבה וזהו לא הביט און ביעקב הנמשך מפני שהוי' אלקיו עמו, והיינו ע"י תמים תהי' אזי תהי' עם הוי אלקיך כי בעל מום לא יקרב, ואזי יהי' הוי' אלקיו עמו.

ג) **ולכן** הנה זהו כל התורה כולה שהרי כל המצות הם לייחד קוב"ה ושכינתי' כידוע והרי עיקר היחוד אדם דלעילא בשכינתא שופריא דיעקב כו' הוא ע"י מצות ואהבת לרעך כמוך כנ"ל ושאר כל המצות הם כמו פי' להסביר היחוד דהיינו כמו מצות עטיפת הטלית בחי' אור מקיף שיהי' כח להמקבל למסו"נ באחד והיינו אם אין יראה אין חכ' והיראה שאחר החכמה דהיינו אם אין חכ' אין יראה היינו ביטול במציאות מפני עוצם הקירוב שזהו ההפרש בין אהבה ליראה שבאהבה כל הקרוב יותר לא תהי' כ"כ האהבה בהתגלות ומצד הריחוק תגדל האהבה יותר וכמ"ש במ"א וביראה הוא להיפך שכל שמתקרב יותר יותר תפול עליו הביטול כו' ולכן אחר החכמה באחד תי' היראה ביטול במציאות כו' ונקודת הרשימו ממנה יתלבש בה המקיף של הטלית והיינו שום תשים עליך מלך היראה שמבחוץ שקודם לחכ' וכ"ז רק פי' להיחוד בחכ' שבנפש כשמוסר נפשו באחד שהוא היחוד עצמו כו'.

כו.

והוה מרגלא בפומי' דרבינו כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר הרה"ק צמח צדק:

אויף דעם וואָס די זיידעס און די טאַטעס האָבן געמוזט האָרעווען מיט בלוט און שווייס, איז די קינדער און די אייניקלאַך האָבן דאָס מקבל געווען בירושה, דער מסירת נפש פון די זיידעס און טאַטעס האָבן געמאַכט חקיקות אין דעם מזג תכונת הנפש פון די קינדער און אייניקלאַך.

דער זיידע – רבינו הזקן – האָט חוקק געווען באַ חסידים דעם ענין פון אהבת רעים, אַז עס זאָל זיין אַ אהבה עצמית ממש, כמו ווי די אהבת אחים מתולדה דאַרף זיין עפ"י הוראת התורה.

(התמים חו' ד' ע' מה)

הוספה

הערות לתניא פרק לב

א.

מא, א, שורה ד"ה – והנפש והרוח מיד יודע גדולתן ומעלתן בשרשן ומקורן באלקי' חיים בשגם שכולן מתאימות ואב א' לכולנה: הנפש הוא ממל' והרוח מז"א. שז"א ומל' שבהם יש בחי' חסדים וגבורות. ובהם אין בחי' התאחדות כ"כ כמו בחו"ב. כי על חו"ב שהם עשרים כתיב שנה לשון יחיד משא"כ על שבע שהם זו"ן כתיב שנים לשון רבים. ועיין בזוה"ק פ' חיי שרה דקכ"ג ע"א. וא"כ בנפש ורוח שהם מבחי' מל' וז"א, יש חילוקי מדריגות בנפשות ורוחות. שזה גבוה מזה. וזו"ן הם נגלות. כמ"ש והנגלות ו"ה נגלות. וכתיב כי שאל נא לימים ראשונים שקאי על זו"ן כידוע. א"כ בנפש ורוח שהם ממל' וז"א יכול להיות שידעו שנפש ורוח דזה גבוה מנפש ורוח דחבירו. והחילוקי מדריגות שבהן הוא הן בגדולה והן במעלה. גדולה הוא בחי' חסדים המתפשטים. ומעלה שהוא מלשון העלאה הוא בחי' גבורות. (כי יש נשמות שהם מבחי' חסדים. ויש נשמות שהן מבחי' גבורות. כמ"ש באגה"ק בד"ה מה רב טובך כו' ע"ש.) אך מי יודע גדולתן דחסדים ומעלתן דגבורות. בשרשן ומקורן באלקים חיים דבינה. והג' לשונות שרש ומקור הם לנגד גדולתן ומעלתן. כי בינה היא למעלה מהשגה ונקראת מי. זהו מי יודע. כי על בינה כתיב שלח תשלח את האם. בשגם שכולן מתאימות בקו האמצעי דעת. (וזהו בשג"ם ג' מש"ה שהוא בחי' דעת. ובכל נפש ונפש מבית ישראל יש בה מבחי' משה רבינו ע"ה. כמ"ש לקמן בפמ"ב ע"ש.) ואב א' היינו חכ' הנקרא אב. לכולנה. והיינו שרשן ומקורן באלקים חיים. הוא בבינה. כולן מתאימות בדעת עליון. שבין חו"ב. ואב א' לכולנה בחכ'.

שם, שורה ד"ה כו' – להגביה ולהעלות . . . מעלה מעלה עד עיקרא ושרשא: להגביה למל' ולהעלות לז"א מעלה לבינה מעלה לחכ'. עד עיקרא ושרשא כו' לב' הבחי' שבכתר. א"א ועת"י.

(לקוטי לוי יצחק)

ב*.

להעיר, שבספר התניא – תושב"כ של חסידות חב"ד – הפרק שמדובר בו הענין דאהבת ישראל הוא פרק „לב" – כי „אהבת ישראל" הוא הלב של תורת החסידות.

---

*) נדפסו בס' ליקוטי ביאורים בספר התניא (להרר"י שי' קארף).

והביאור בזה – יש לומר:

שלימות כאו"א מהאברים תלוי' בקיום המצות השייכות לכאו"א מהם (לקו"ת נצבים מה, ג. וש"נ). ומכיון שמצות אהבת ישראל היא בלב, ה"ה מציאות הלב.

[ואף שישנם כמה מצות התלויות בלב – מכיון ש"זהו כל התורה כולה" (שבת לב, א) כולל גם המצות דחובות הלבבות (ולהעיר ממאמר אדה"ז (היום יום ע' מט) שאהבת ישראל גדולה מאהבת ה'), ה"ה כללות מציאות הלב].

ומכיון שהיא הלב שבאדם, הרי היא גם הלב דתורה (ראה זח"ג (כט, ב) ובד"ה משכני תש"א פ"ו – עה"פ זאת התורה אדם) ודפנימיות (ונשמת) התורה.

ויומתק ביותר ע"פ משנ"ת באגה"ק סל"א – שע"י אהבת ישראל בלב בני ישראל באופן המבואר בפרק לב שבתניא (תורה) לב דקוב"ה (– שכינתא) כביכול בריא בתכלית כו', עיי"ש.

(כ"ק אד"ש)

והנה ע"י קיום . . . רק שמחתו תהי' שמחת הנפש לבדה: אף שנת"ל שגם מצד הנה"ב יכול להיות אצלו שמחה, מ"מ זה גופא הוא מצד הנה"א וכמ"ש בפכ"ח דכל הרהורי תורה ויר"ש הוא מהנה"א, אבל מצד הנה"ב הרי רוח הבהמה יורדת למטה ומאחר שמהו"ע נה"ב הוא ברע ה"ה מושך אותו להההיפך, וגם העלי' של הנה"ב היא לא בתכלית מאחר שמהו"ע הוא ברע, ועיקר העלי' שבנה"ב היא בשביל לפעול גודל העלי' של הנה"א וכמ"ש בסוף התניא בדף האחרון שבהתהפכות הכחות והלבושים דנה"ב לטוב, נעשה מזה העלאת מ"ן להמשיך השראת השכינה על הנה"א וא"כ עיקר השמחה היא של נה"א לבדה.

מאחר שגופו נמאס ומתועב אצלו והנפש והרוח מי יודע גדולתן ומעלתן בשרשן ומקורן באלקים חיים בשגם שכולן מתאימות ואב אחד לכולנה: עניני האדם נחלקים לשני סוגים, ענינים הגשמיים – גוף, וענינים הרוחניים – נשמה. ואהבת ישראל – הקירוב וההתאחדות עם זולתו – צריכה להיות בשניהם. ההתאחדות בענינים הגשמיים – עניני הגוף (שלא יחשוש שהשני יסיג את גבולו וכדומה) – כי "גופו (צריך להיות) נמאס ומתועב אצלו" ובמילא עניני הגוף אינם תופסים מקום אצלו. ההתאחדות בענינים הרוחניים – עניני הנשמה (שלא יחשוב שמצד מעלותיו הרוחניים אינו יכול להתאחד עם זולתו הפחות ממנו ושאינו בערכו) כי – "הנפש והרוח מי יודע גדולתן ומעלתן בשרשן ומקורן באלקים חיים" וא"כ אפשר שבשרש הנשמות רעהו נעלה ממנו, (ב) "בשגם שכולן מתאימות ואב אחד לכולנה" ובמילא הם "אחד" ממש.

(משיחת ש"פ ויק"פ תשכ"ד)

למגדול ועד קטן: דהאה' לא רק לאדם גדול אלא גם לאדם קטן.

והנפש והרוח מי יודע גדולתן ומע' בשרשן ומקורן: ויכול להיות שזה הקטן גדול הוא, בשרשן ומקורן.

באלקים חיים: היינו הגם שמבואר בהקדמה לתניא שזהו ל' רבים לפי שיש בזה התחלקות שהיא מדרי' הבינה שבאה בהתחלקות פרטים ומ"מ מי יודע גדולתן כו' ולמשל כמו באברי האדם נוגע להרגל בריאות הלב יותר מבריאות עצמו.

בשגם שכולן מתאימות: היינו לבד זאת שמי יודע גדולתן כו' ועוד יותר שמתאימות, היינו שהם משתוים, ועוד יותר מזה שמתאימות אבל מ"מ מחולקות כאו"א בפ"ע, ועוד יותר דאב אחד לכולנה שכולן מתאחדים.

(כ"ק אד"ש)

ואב אחד לכולנה: היינו בהמשכתם מחכ' כולנה מתאחדים, דעיקר התחלקות פרטי הוולד נעשה ע"י האם וכמו"כ למעלה מצד בינה נעשה התחלקות אבל מצד שרשם בחכ' כולנה מתאחדים.

ולכן נק' כל איש ישראל אחים ממש: היינו ולא קרובים או דומים (כהפי' לך י"ג ח').

(כ"ק אד"ש)

אלא התלוי' בדבר לבדה: שאז אי"ז דיא אהבה באַגרעניצט לויט דעם דבר, ועוד כשבטל דבר בטלה אהבה.

(כ"ק אד"ש)

וז"ש הלל הזקן על קיום מצוה זו זהו כל התורה כולה: נאָך אפילו אַגרעסירין ענין בשמחת הנפש הנ"ל שהיא מביאה לקיום מצוה כזו שהיא כל התורה כולה.

(כ"ק אד"ש)

זהו כל התורה כולה ואידך פי': פי' דבואהבת לרעך יש שני ענינים, היינו הסיבה להאה' שא"א להיות בלעדה, הוא שיהי' הנפש עיקר עצלו, והב' האה' עצמה שהיא ההתאחדות עם חבירו, ואלו הב' ענינים הם עיקר ויסוד התורה, דיסוד התורה הוא להעלות הנפש על הגוף, ולהגביה אותה ע"י התורה עד עיקרא ושרשה דכל עלמין וכמשנת"ל דכל עלי' שנעשו גם בנה"ב הכל הוא לצורך עליית הנה"א וזהו בא ע"י סיבתה של ואהבת לרעך, דהיינו שהנפש עיקר עצלו מעניני הגוף, ולכן כל השתדלותו להעלות הנפש למקורו, וענין הב' של התורה המשכת אוא"ס ב"ה מלמעלה למטה בכנסת ישראל דהיינו במקור נש"י, וזה א"א להיות רק ע"י עצם האה' דואהבת לרעך כמוך שאז הוא אחד באחד, ואז דוקא יכול להיות נמשך א"ס בכללות נש"י דקוב"ה לא שרי' באתר פגים ונמצא דתנאי הקיום מ"ע דואהבת לרעך כמוך הוא יסוד הפנימי דכל התורה כולה.

להגבי' הנפש על הגוף: אף שלשם אהבת ישראל במילואה יש לבטל אף את האני של הנשמה (כפי שנתבאר בשיחה) בהכרח לפרש כוונתו שגם הנפש שבגוף בכלל „גוף" הוא לענין זה, (דהיינו שנפש זו יש ג"כ לבטלה) ו„נפש" (דשם) הכוונה (גם) להנפש כמו שהיא בשרשה (וככתבו שם: והרוח מי יודע גדולתן ומעלתן בשרשן ומקורן באלקים חיים), שרק מצד בחי' זו אפשר להיות אהבה ואחוה אמיתית (משא"כ כשהוא בציור מציאותו, גם מציאות דנשמה).

(עפ"י לקו"ש ע' 1059)

שנאה מצד הרע שבהם: משמע אבל גבי ע"ה גם מצד הרע א"צ לעורר שנאה אצלו.

ואהבה מצד בחי' הטוב הגנוז: שגם אצל רשע גמור ישנו לעיל פי"י וי"ט רק שגנוז.

(כ"ק אד"ש)

ואהבה מצד בחי' . . ניצוץ אלקות שבתוכם המחי' נפשם האלקית: שמצד הניצוץ אלקות האהבה גדולה יותר מאשר מצד נה"א בכלל, ואח"כ בהתעוררות רחמים אומר עליה שהכוונה על נה"א בכלל, שמצד הרחמים גדולים יותר מאשר מצד גניזת הניצוץ, שהיא יותר בגלות כו'.

(כ"ק אד"ש)

והרחמנות מבטלת השנאה ומעוררת האהבה: כנראה שמוסיף בזה שאף ששניהם אמת אל יאמר שההרגש והיחס שלו שלחבירו בשניהם שקול יהי' ושווה כו', כי כיון שצריך לעורר רחמים כו' (וזהו ע"י התבוננות בב"א בהטו"ר שבחבירו הנק' לעיל (הרע) שבהם (הטוב) שבהם, וכפי"ג זו"ז שופטן שופט אותן) אזי זהו מבטל השנאה ומעורר האהבה לחבירו בכללות, ומובן שזה ישפיע עליו גם כשיתבונן רק בהרע שבחבירו, נוסף על העיקר שההרגש (יחסו) לחבירו אפילו כשהוכיחו וכו' הנה לכללותו ה"ז אהבה, ונוגע לעשיית טובה לו (שזהו עושה לכללותו) כמו"כ שאר אה' ותוצאותיה כנ"ל כו'.

(כ"ק אד"ש)

ליעקב אשר פדה את אברהם: דהיינו ע"י מדתו של יעקב שהוא מדת הרחמים עי"ז פודה מדת אברהם שהוא מדת האהבה מהסתירה.

ולא אמר דהע"ה תכלית שנאה . . אלא על המינים כו': זהו רק לתרץ שלא יקשה ממה שביאר תחלה שצריך להיות לכל בר ישראל גם אהבה וכאן קאמר תכלית שנאה כו', אבל לא שזהו הוראה לרבים, כי רק דוד (שהי' מלך הדן וכו') אמר כן, אבל בשאר כל אדם גם אם רואה בפועל על הזולת ענינים כאלו שנראה שהם מסוג שאין להם חלק כו', אבל כפי שה' יראה ללבב מח' וכוונתו בפועל דהזולת יתכן שיש בזה ענין שמוציאו מסוג הנ"ל, (וכמדובר בפי' הדוגמא דלש"ש נתכוון (גבי מקושש) ובמילא אינו חטא דחילול שבת כלל, (דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה) וזהו גודל החידוש דספי"ט בתניא דאפילו בלי אמונה כלל וכלל – יראה שאין בזה חטא ע"ז כלל).

(כ"ק אד"ש)

(ראה בפנים ספל"ב) **וכמדובר בפי' הדוגמא** (מועתק בזה קטע משיחת כ"ק אד"ש בענין זה, בבי' פי"ט):

היא יראה כו' מנגוע בקצה טומאת ע"ז ח"ו: דייק בלשונו טומאת (ולא חטא) [ובזה גופא – קצה טומאת], כי כשאינו מאמין בה, הרי השתחוואתו לע"ז אינה עבודה, ובמילא אינו חטא (אלא שמ"מ בי"ד מענישין עלי' כי אין לדיין אלא מה שעיניו רואות, (וע"ד מ"ש בחדא"ג מהרש"א (ב"ב קי"ט, א) לענין מקושש עצים)). ומשמיענו בזה אדה"ז את תוקף התקשרות הנשמה באלקות, שגם על קצה טומאת ע"ז, מוסר נפשו.

(משיחת חורף תשכ"ד)

ג*.

ח. שם, שו"ה והנפש – מי יודע גדולתן: ע' רש"י פסחים כה ע"ב ד"ה מאי חזית כו' מי יאמר שנפשך חביבה לפני המקום יותר משל זה דילמא של זה חביבה טפי עליו עכ"ל.

שם, שו"ה בה' – רק שהגופים מחולקים: רדב"ז ממרים ב, ד. (הערת כ"ק אד"ש).

ח. שם, שו"ה לקמן – לקמן: עפמ"א.

ח. שם, שו"ה שרואה – שחטא מצוה לשנאותו: ע' יראים ל"ח ל"ט סמ"ג מ"ע ט.

שם, שם – וכבר קיים: ע' הנהגות ישרות דף ד' ע"א מביא התד"א שמביא בהגהות הרא"י זצ"ל.

ח. שם, שו"ה ובמצות – ואעפ"כ לא שב: ע' שו"ת מהר"ם לובלין סי' י"ג.

ב. שם, שם – כמ"ש בס' חרדים: מ"ע מד"ק וד"ס התלויות בלב פ"א אות כ"ד ע"ש.

שם, שו"ה שכר – מצות אהבת ריעים: וע' מחזור ויטרי אבות פ"ב מי"א בשם אדר"נ (פט"ז ה"ה) ר' עקיבא אומר ואהבת לרעך כמוך בעושה מעשה עמך אתה אוהב ושאינו עושה מעשה עמך אינך אוהב, ואולי נחלק בין מצות ואהבת לרעך ובין מצות אהבת ריעים. ועוד נראה רבינו קורא אינו עושה מעשה עמך רק למינים ואפיקורסים, וכן מוכח מלשון אדר"נ ע"ש. אבל חוץ מזה לא מיבעאי רשע וטוב לו שהם בכלל מלאים חרטות שעושה מעשה עמך לפעמים קרינן בי', אלא אפי' רשע ורע לו עכ"ז אחרי דמצטרף לעשרה וכנ"ל בסוף פ' י"א, ג"כ עושה מעשה עמך קרינן בי' מפני שיכול לעשות ואם יעשה יעשה מעשה עמך, אבל המינים שאין מאמינים אף אם יעשה לא יעשה מעשה עמך המאמינים אחרי כי אינו מאמין.

א. שם, שו"ה מצד – שהוא ניצוץ אלקות: ע' ד"ה חייב אינש לבסומי השני ד"ה וביאור הענין כו' כי הניצוץ אלקות שבנשמה כו', וע' פ' ויקרא בביאור ולא תשבית אות ב'.

שם, שו"ה כנודע – (ולא אמר דהע"ה תכלית שנאה: צ"ע בפרק י' מפרש על שנאת הסט"א ודוקא צדיק גמור אבל צדיק שאינו גמור אינו שונא הסט"א, וכן מפרש על שנאת המינים. ואפ"ל דהמינים הם כמו הסט"א בעצמה, וע"כ דהע"ה שהי' צ"ג הי' שונאם, אבל צדיק שא"ג גם אותם אינו שונא.

---

*) נדפסו בלקוטי הגהות לספר התניא (ברוקלין, תשל"ד).

ח. שם, שו"ה והאפיקורסים – והאפיקורסים: ע' סמ"ק סי' ט"ז שלא לאהוב כופ באלקי ישראל, וע' בסידור ר"י עמדין ח"ג בעליית הכבוד קרוב לסופו שלא לכבד את הרשעים כו' מצוה לשנאותו כו' ע"ש. וע' בספרי האזינו של"א ולמשנאי אשלם אלו אפיקורסים וכה"א הלא משנאיך ה' אשנא כו' תכלית שנאה שנאתים. וע' בגלגולים פ"ט הקושיא שהרי אסור לשנוא את חבירו ומה גם לחתות גחלים, אך גם זה מדבר על רשע שמותר לשנוא אותו כו'.

הערות למצות אהבת ישראל

מכ"ק אדמו"ר שליט"א

נתלים בראשו מהם בזרועו כו': ואולי י"ל דנקט רישא וסיפא דמרז"ל תנחומא תשא יב – שהוזכר בש' הפסוקים בראשית ד"ג.

נק' אדם אדמה לעליון: ראה של"ה חלק תורה שבכתב וישב סוף הדרוש צאן יוסף ובכ"מ. גם בס' עשרה מאמרות אם כל חי חלק ב' פל"ג ועוד.

שהם קומה שלימה: ראה לקו"ת ר"פ נצבים. ובכ"מ.

ולכן נצטוינו ג"כ לאהוב כל אדם מישראל שהרי . . בו יש זולתו . . עצמו ובשרו הוא: ראה ירושלמי נדרים פ"ט ה"ד: הוה מקטע קופד ואחת סכתא לידוי תחזור ותמחי' לידי' (בתמי').

שלימה ובריאה: להעיר מאגה"ק סל"א.

כמ"ש בע"ח: ראה ש' מ"ן ומ"ד ד"ח. לקו"ת שמע"צ פט, ב. וראה הגהות הצ"צ לתניא רפ"ב. מאו"א בערכו.

תמים תהי': ראה לקו"ת נצבים מה, ג. אוה"ת שם.

ונקודת . . הטלית: ראה לקו"ת ס"פ שלח ור"פ קורח.

מ"ש . . החלצו מאתכם: לקו"ת ס"פ מטות. ועייג"כ החלצו רנ"ט. ובכ"מ.

אהבת ישראל

הסעיפים: א ענינה, ב. הטעמים לזה, ג. האפשריות להגיע לזה, ד. צריכה להיות (גם) מצד מעלות הנאהב, ה. בלתי מוגבלת (באהבה ובעשיית הטוב לזולתו; בהענינים שבהם מתבטאת האהבה; בהנאהב – לכל ישראל בשוה), ו. שייכותה לאהבת ה' ואהבת התורה, ז. המשכות והשפעות שמלמעלה שעל ידה, ח. יסוד כל התורה, ט. יסוד עיקרי בחסידות (במיוחד), יו"ד. הכנה למתן תורה, יא. הכנה לתפלה, יב. הכנה למשכן

א. ענינה:

מצות אהבת ישראל[1] היא שיאהוב את כל אחד מישראל (לא (רק[2]) מצד מעלות הפרטיות שבו, שכל ומדות טובות, כי אם) לפי שהוא ישראל[3], והיא אהבת ישראל שמצד הנשמה[4].

ואהבה זו צריכה להיות באותו האופן כמו שאוהב את עצמו. וכמ"ש[5] ואהבת לרעך כמוך – כמוך ממש. שאהבתו לישראל צריכה להיות אהבה עצמית שלמעלה מהטעם, כאהבת עצמו ממש[6]. וכל זמן שעניני עצמו (או עניני בניו) נוגעים לו יותר מעניניו של יהודי אחר, לא הגיע לאהבת ישראל אמיתית[7].

ויתירה מזו: הזולת צריך להיות יקר בעיניו יותר מעצמו[8], צרכי זולתו צריכים לנגוע לו יותר מעניני עצמו[9], והצער ביסורי זולתו צריכה להיות יותר מביסורי עצמו ר"ל[10]. כי על עצמו יכול למצוא חשבונות וטעמים שמגיע לו היסורים, אבל על זולתו אין זה שייך כלל[11]. (דאמיתית הפירוש ב"ואהבת לרעך כמוך" אינו שיאהוב את רעהו כמו שאוהב את עצמו, כ"א אדרבה, שיאהוב את עצמו כמו שאוהב את רעהו[12]).

בכדי לבוא לאהבה זו, צריך להתבוננות. אבל ההתבוננות היא רק ממוצע לבוא על ידה לאהבה עצמית שלמעלה מהשכל[13], כי אהבת ישראל היא אהבה טבעית (כאהבת אחים, וכאהבת אב לבנו)[14] החקוקה בנשמתו רוחו ונפשו של כל אחד מישראל[15], וכל העבודה היא רק לעוררה[14].

ב. הטעמים לאהבת ישראל:

הטעמים על זה שאהבת ישראל היא אהבה עצמית (אף שהוא ורעהו, שני אנשים שונים הם, ובמילא אהבתם זל"ז יכולה להיות, לכאורה, רק מצד הטעם[16]):

א) אהבת ישראל באה מצד אהבת ה' (אוהב מה שהאהוב אוהב)[17]. ואהבת ה' היא טבעית ועצמית[18] אצל כל אחד מישראל[18].

ב) כל ישראל הם פרטים מכלל אחד, היא נשמת אדה"ר, שנתפרטה לריבוי פרטים. ולכן, כל פרט ופרט, כולל בתוכו גם שארי הפרטים[19], ובמילא, גם רעהו כלול בו[20]. ויתירה מזו: כל

1) סה"מ להרמב"ם מצוה רו. הל' דעות (להנ"ל) פ"ו ה"ג. חינוך מצוה רמג. 2) ראה להלן סעיף ד', שהאהבה צריכה להיות גם מצד מעלות הפרטיות. 3) סה"ש תש"א ע' 93. שיחת ליל ש"פ תבא תש"ה (נעתקה בקובץ ליובאוויטש חוברת 9 ע' 56). – כי ג' האהבות (אהבת ה', אהבת התורה ואהבת ישראל – ראה להלן סעיף ז' שייכותם זל"ז), הם מצד הנעצם (סה"ש שם). 4) שיחת ש"פ תבוא שם. – וזהו מחידושי הבעש"ט באהבת ישראל, שקודם הבעש"ט היתה אהבת ישראל מצד התורה, שאהבו בן תורה, והבעש"ט חידש אהבת ישראל מצד הנשמה (שם. ועיי"ש מה שחידש אדמוה"ז על הבעש"ט בזה). 5) ויקרא יט, יח. (ולהעיר מפירוש הרמב"ן שם, הובא באוה"ת ויקרא ע' קו). 6) לקו"ש (כרך ב') ע' 300. 435 (מיוסד על מ"ש בתניא פרק לב). 7) לקו"ש שם ע' 436. 8) היום יום ע' כו. קונט' קא בסופו. 9) סה"ש ש"ת ע' 157. 10) החלצו תרנ"ט פ"ט. הוספה א' שם פ"ד. 11) מקומות שנסמנו בהערות 8, 10. 12) לקו"ד (כרך ד') ע' 1410. וראה גם סה"ש שם. 13) לקו"ש שם ע' 300. 14) סה"ש ש"ת ע' 86. 15) התמים חוברת ד' ע' מה. קובץ מכ' לתהלים ע' 192. היום יום ע' מט. וראה במילואים. 16) עיין ערך אהבה סעיף ז'. 17) ראה להלן סעיף ו'. 18) עיי"ע אהבת ה' – אהבה מסותרת. 19) במילואים. 20) דרך

הנשמות (מצד שרשם העצמי), הם עצם אחד, והעצם, גם כשמתחלק לחלקים, בכל חלק וחלק, ישנו[21] כל העצם[22]. ובמילא, אהבתו לרעהו אינה אהבה לזולתו כי אם – אהבת עצמו[6].

ג. האפשריות להגיע לאהבת ישראל:

אפשריות אהבה זו, היא רק במי שעושה נפשו עיקר וגופו טפילה. כי כאשר עיקרו הוא ה"גוף" (והנפש הוא טפל), א"א להיות אצלו אהבת ישראל אמיתית ורק אהבה התלוי' בדבר (דמכיון שהגופים מחולקים, הרי הוא ורעהו שני אנשים שונים הם, וא"א להיות ביניהם אהבה עצמית[16]), ורק באלו שגופם נמאס ומתועב אצלם, וכל עיקרם הוא הנפש, אצלם דוקא ישנה אהבת ישראל אמיתית, אהבה עצמית[23].

[מטעם זה, אהבת ישראל היא דוגמת ענין המילה*[23]. כי ענין ה"ערלה" הוא – התקשרות בעניני עוה"ז, וענין המילה (הסרת הערלה) הוא – הסרת התקשרות בעניני עוה"ז (שכל עניני עוה"ז יהיו אצלו כמו מן השפה ולחוץ) ושיהי' מקושר ביחודו ית'. ומכיון שאהבת ישראל באה מצד זה שעניני עוה"ז טפלים אצלו – "נפשו עיקר וגופו טפילה", הרי נמצא שאהבת ישראל היא דוגמת ענין המילה**[23]].

יתירה מזו: גם אלו שנפשם עיקר, אבל הם בציור מציאותם (אף שמציאותם הוא מציאות דנשמה), א"א להיות ביניהם אהבה עצמית. ורק כשמבטלים את כל ישותם[24], מתגלית בהם בחינת העצם – עצם אחד של כל ישראל, ואז (מצד גילוי עצם הנשמה[25]) יש ביניהם*[25] אהבה עצמית[26].

– אהבת ישראל (אף שאמיתית ענינה אפשרית רק מצד עצם הנשמה כנ"ל, מ"מ, העבודה דאהבת ישראל עצמה) מעוררת ומגלה[27] את עצם הנשמה[28]. שע"י שכולל עצמו עם הזולת ויוצא מגדר יחיד, מתגלית עצם נשמתו[29].

ד. צריכה להיות (גם) מצד מעלות הנאהב:

האהבה שלכל אחד מישראל, צריכה להיות (לא רק להיותו יהודי – אהבה עצמית, אלא גם) מצד מעלותיו הפרטיות[30] – אהבה שמצד הטעם[31].

ושני ענינים בזה:

א) מצד המעלות שבנשמתו, כי (א) "הנפש והרוח מי יודע גדולתן ומעלתן בשרשן ומקורן באלקים חיים"[32]. (ב) אפילו מי שמחשב בדעתו שהוא בחי' "ראש" לגבי חבירו, ישנה מעלה ושלימות בחבירו שאיננה בו, ותיקונו ושלימותו הוא ע"י חבירו דוקא (כי גם שלימות הראש[33] היא ע"י הרגל דוקא)[34].

ב) מצד המעלות הגלויות שבכל אחד מישראל — וכמו, האהבה לאנשים פשוטים, שצריכה להיות מצד זה, שעם היותם אנשים פשוטים מ"מ מאמינים הם בה' ובתורתו בתמימות[35], וכן האהבה לבני תורה, צריכה להיות מצד זה, אשר (נוסף על מעלת ידיעת התורה שבהם[36]), עם היותם גדולים בתורה, ובמילא גם יצרם גדול[37], ומ"מ הם יראי ה'[38] –

שבכל אחד ואחד מישראל ישנו "טעם" שצריך לאהבו מצד המעלות שבו (וכאשר אין רואים את מעלותיו של מי שהוא מישראל, החסרון הוא מצד ה"רואה")*[38].

מצותיך כח, ב. וראה במילואים. 21) וכמאמר הבעש"ט (נסמן להלן הערה 111): העצם, כשאתה תופס במקצתו, אתה תופס בכולו. 22) לקו"ש שם ע' 435. – והתכללות זו, נעלית יותר מהתכללות הפרטים שכלולים זמ"ז, כי בכל החלקים הוא אותו העצם ממש (שיחת ליל שמח"ת תשח"י). 23) תניא פל"ב. *23) אוה"ת חנוכה שיב, א. וראה במילואים. **23) שם ע"ב. 24) במילואים. 25) לקו"ש שם ע' 436. 440. *25) במילואים. 26) לקו"ש (כרך ד') ע' 1059. 27) במילואים. 28) לקו"ש (כרך ב') ע' 299. שם (כרך ג) ע' 1001 בהערה. (וראה גם להלן סעיף ז', שעל ידי מסירת נפש על אהבת ישראל זוכים לגילוי מ"ה שבנשמה). 29) לקו"ש (כרך ג') שם. 30) במילואים. 31) שיחת יום ב' דחג"ש תש"ה (בקובץ ליובאוויטש חוברת 8 ע' 35). ושם, שזהו מחידושי הבעש"ט. 32) תניא פל"ב. וראה להלן הערה 64. 33) עיי"ע אברים סעיף ו'. 34) אגה"ק סו"ס כב. לקו"ת ר"פ נצבים. 35) המעלות דאנשים פשוטים בפרטיות, עיי"ע אנשים פשוטים. 36) ראה סה"ש תש"ג ע' 12. 37) כמרז"ל (סוכה נב, סע"א), כל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו. 38) לקו"ד (כרך ב') ע' 412 (מהבעש"ט). *38) שיחת חגה"ש

ה. בלתי מוגבלת:

אהבת ישראל צריכה להיות בלי כל הגבלות. והעדר ההגבלות, היא א. בהאהבה (בההשתדלות שבהתעוררות האהבה ובעשיית טובה לזולתו), ב. בהענינים שבהם מתבטאת האהבה והקירוב לזולתו, ג. בהנאהב (שצריכה להיות לכל ישראל בשוה).

א. בהאהבה:

אהבת ישראל צריכה להיות בהתעסקות[39], שצריך להשתדל בכל מיני השתדלות ובכל מיני המצאות (באותה מדת ההשתדלות של בעל עסק בעניני מסחרו)[40]. והתעסקות זו צריכה להיות

א) בהתעוררות האהבה. שצריך (א) להתעורר תמיד באהבת ישראל[41] לטרוח בכל לב ונפש לתקוע אהבת רעהו בלבו[42], להביט בעין יפה[43] על כאו"א מישראל יהי' מי שיהי'[44], ולהתבונן במעלותיו (והיא הציווי ד"ואהבת לרעך כמוך")[45]. וכשעולה במחשבתו רעת רעהו, יהדפנה מלבו כמו מחשבת ע"ז ממש (כי גדולה לה"ר כנגד ע"ז ג"ע וש"ד[46] ואם בדיבור כך, במחשבה עאכו"כ, כנודע יתרון הכשר המחשבה על הדיבור הן לטוב והן למוטב)[47]. וגם אפשר שרעת חבירו (שרואה באה מרע שלו, ולכן צריך לתלות החסרון בו[48]. (ב) להרבות אוהבים ורעים[41]. (ג) לספר לבני ביתו בכל זמן המוכשר (כמו בסעודת שבת ויו"ט) סיפורים והנהגות שונות בענין (מדות טובות ו)אהבת ישראל[49].

ב) בעשיית טובה לזולתו, בין בגשמיות ובין ברוחניות[50]. (והשתדלות זו צריכה להיות בדרך עבודת עבד, שישעבד עצמו לטובת זולתו*[49]).

וכאשר (ח"ו) מגיעה ידיעה ע"ד צערו של יהודי, צער גשמי ועל אחת כמה וכמה צער רוחני, צריך לעשות כל התלוי בו בשביל לעזור לו, מבלי להתחשב עם שום חשבונות כלל (אם מחוייב הוא להשתדל עד כדי כך)[50], ואפילו כאשר כל ההשתדלות היא רק על הספק, אולי יוכל לעזור לזולתו. כי צערו של הזולת צריכה להגיע עד לעצם הנפש[51], ובעצם הנפש אין מקום לחשבונות[52].

– ביטול כל החשבונות בנוגע צער הזולת היא[53] עד אשר בנוגע הזולת אין גם הכלל[54] ד"מוח שליט על הלב"[55] –

ולא רק שצריך להשתדל עבוד זולתו בכל מיני השתדלות, אלא שצריך להיות גם מסירת נפש עבור הזולת[56] (גם עבור הזולת שלא ראה אותו מעולם[57]), כי אהבת ישראל היא כמו אהבת ה'[17], ובמילא צריכה להיות – לא רק "בכל לבבך ובכל נפשך", אלא גם – "בכל מאדך"[58] – מסירת נפש[59].

("בכל לבבך" באהבת ישראל: כאשר שני יהודים פוגשים זה את זה ונותנים "שלום

---

*) בלקו"ש שם, נסמן ד"ה אחר. והוא טה"ד.

תש"ה שם. 39) סה"ש ש"ת ע' 115. לקו"ש (כרך א') ע' 260. – וכתורת הבעש"ט על מרד"ל (אבות פ"ב מ"ב "כל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה", שהכוונה ב"מלאכה" (כאן) היא התעסקות באהבת ישראל, שעל ידי ההתעסקות דוקא באהבת ישראל, ישנו קיום להתורה (שם. ושם, שתורה זו של הבעש"ט פעלה בהרלוי"צ מבארדיטשעוו (ששמע תורה זו מהבעש"ט, שהנהגתו כל ימיו היתה – התעסקות באהבת ישראל). 40) לקו"ש שם ע' 261 (עפ"י המבואר – בד"ה הסכת ושמע תרצ"ג*) – בענין עסק התורה. ועיי"ע אהבת התורה). 41) לקו"ד (כרך א') ע' 14. 42) אגה"ק סו"ס כב. – ובקונטרס קא בסופו, שכדאי להתייגע חמשה ימים, חמשה שעות בכל יום, ביגיעת בשר ויגיעת נפש, בהשגה אלקית, בשביל ה"בכך" שירצו באמת לעשות טובה ליהודי. 43) ובלקו"ד (כרך ד') תשיו א, מדגיש: לא רק בעין טובה אלא גם בעין יפה. 44) לקו"ד (שם) תשו, ב. 45) התמים ח"ד ע' מה. – וכמו ואהבת את הו' אלקיך (ראה להלן סעיף ו' שייכותם זל"ז) שהציווי הוא על ההתבוננות (עיי"ע אהבת ה' סעיף א' סק"א) – שם. 46) ערכין טו, ב. תנחומא מצורע ב. 47) אגרת הקדש שם. 48) לקוטי תורה בהעלותך לג, סוף ע"א. עיי"ש. – ובשיחת י"ג תמוז תשכ"ג (נדפסה ב"אור החסידות" להרא"ח גליצנשטיין ע' 213 ואילך) מהבעש"ט עה"פ (ירמי' ב, יט) תייסרך רעתך, שהרע שרואה בזולתו הוא "רעתך" – רע שלו. 49) סה"מ תשי"א ע' 65. *49) אתה אחד תרצ"א פ"ו. 50) גם כאשר החשבון יש לו מקום בשו"ע, ובמילא אין מורין כן לאחרים (שיחת יו"ד שבט תש"כ – נדפסה בסה"מ תש"א ע' 163). 51) במילואים. 52) שיחת יו"ד שבט שם. (וראה שם סיפור עד"ז מכ"ק אדמו"ר (מהוריי"צ) נ"ע, בהיותו עוד צעיר לימים). 53) לא רק בנוגע פעולות לעזור לו, כי אם גם בענין ההרגש. 54) תניא פי"ב (מר"מ פ' פנחס). 55) שיחת פורים תש"ד (נעתקה בקובץ ליובאוויטש חוברת 2 ע' 19). 56) התמים חוברת ח ע' נו"ן (בשם הבעש"ט). 57) היום יום ע' קיג בשם הבעש"ט. 58) ענינם באהבת ה', עיי"ע אהבת ה' – בכל לבבך כו'. ועיי"ע אהבה סעיף ח' סוסק"א, ענינם של ג' בחי' אלו באהבת אדם לרעהו. 59) שיחת יום שש"פ תש"ה (נעתקה בקובץ ליובאוויטש

עליכם" זל"ז, צריכים לדעת, אשר פגישתם אינה רק בגופם אלא גם בבחי' נפש רוח נשמה חי' ויחידה שבהם, וגם בנשמותיהם כמו שהם למעלה. ואז ה"שלום עליכם" הוא חי. והאהבה ד"בכל מאדך" הוא המס"נ שישנו ליהודי אחד עבור השני[59].

– אהבת ישראל צריכה להתבטא (לא רק בעשיית טובה לרעהו, אלא) גם אשר הנהגתו תהי' באופן כזה שרעהו יהי' מתאהב על ידו. כי "ואהבת לרעך כמוך"[60] הוא כמו "ואהבת[61] את הוי' אלקיך"[17], וכמו ש"ואהבת את הוי' אלקיך" הוא "שיהא שם שמים מתאהב על ידך"[62], כן "ואהבת לרעך כמוך" הוא שיהא רעך מתאהב על ידך[59].

ב. בהענינים שבהם מתבטאת האהבה והקירוב:

עניני האדם, נחלקים לשני סוגים: ענינים הגשמיים – גוף, וענינים הרוחנים – נשמה. ואהבת ישראל – הקירוב וההתאחדות עם זולתו – צריכה להיות בשניהם. ההתאחדות בענינים הגשמיים – עניני הגוף (שלא יחשוש שהשני ישיג את גבולו וכדומה) – כי "גופו (צריך להיות) נמאס ומתועב אצלו"[63], ובמילא, עניני הגוף אינם תופסים מקום אצלו. ההתאחדות בענינים הרוחניים – עניני הנשמה (שלא יחשוב שמצד מעלותיו הרוחניות אינו יכול להתאחד עם זולתו הפחות ממנו ושאינו בערכו) – כי (א) "הנפש והרוח מי יודע גדולתן ומעלתן בשרשן ומקורן באלקים חיים"[64], וא"כ אפשר שבשרש הנשמות, רעהו נעלה ממנו. (ב) "בשגם שכולן מתאימות ואב אחד לכולנה"[65], ובמילא הם "אחד" ממש[66].

ולכן, ההשתדלות להטיב לזולתו, צריכה להיות, בין ברוחניות בין בגשמיות[67]. ולפעמים יורדת נשמה למטה בעוה"ז על משך שבעים־שמונים שנה בכדי לעשות פעם אחת, איזו טובה ליהודי בגשמיות ובפרט ברוחניות[68].

* * *

עשיית טובה לזולתו בגשמיות, נוסף על שהיא עצמה בכלל אהבת ישראל היא, מועלת היא, גם לקרבו לרוחניות[69]. כי כשמקבל הטובה יודע שעשו לו טובה בגשמיות, הרי אין[70] אדם מעיז פניו בפני בעל חובו[71]. ומדרכי ההשתדלות לקרב יהודי לתומ"צ הוא לעשות לו טובה (גם) בגשמיות, ושלא לתלות טובה זו ברוחניות (בתנאי וכו')[72]. וגם כשצריך להוכיח את זולתו, אפילו בענינים הכי חמורים, צריך תחילה להטיב לו, ורק אז, מתקבלים דברי התוכחה ופועלים פעולתם*[72]. (ואף שבנוגע לעצמו, תובעים ממנו מס"נ בשביל לקרב את זולתו, בנוגע להזולת, אסור להשתמש ח"ו באמצעים שהם היפך מדרכי שלום (אפילו) בכדי לקרבו לתומ"צ[73], ואדרבה, צריך להטיב לו*[73], כנ"ל).

ג. בהנאהב - לכל ישראל בשוה:

אהבת ישראל צריכה להיות לכל אחד מישראל בלי שום הגבלות. גם לזה שנמצא בריחוק מקום ממנו, בקצוי תבל[74]. וגם למי שלא ראה אותו מעולם[75] (דמכיון שהיא אהבה עצמית, שייכת היא גם כשלא ראה אותו[76]), וכן גם למי שנמצא בקצוי תבל, ולא ראה אותו מעולם – ברוחניות[77]. ולא רק שצריכה להיות גם לאנשים פשוטים[78], אלא אשר גם

חוברת 7 ע' 24). 60) ויקרא יט, יח. 61) דברים ו, ה. 62) יומא פו, א. 63) לשון אדמוה"ז בתניא פל"ב. 64) לשון אדמוה"ז שם. וראה במילואים. 65) ל' אדמוה"ז שם. וראה במילואים. 66) שיחת ש"פ ויק"פ תשכ"ד סעיף ג'. וראה במילואים. 67) ובסה"מ תש"א ע' 152, שגם עשיית טובה בגשמיות (ומכש"כ ברוחניות), נעלה יותר מהשגת ענין עמוק בלימוד. 68) מאמר הבעש"ט. הובא בהיום יום ע' נא. לקו"ד (כרך ג'), תקסג, ב. התמים שם. קונט' קא בסופו. לקו"ש (כרך ד') ע' 1255. 69) לקו"ש (כרך א') ע' 133. 70) ב"מ ג, סע"א. 71) לקו"ש שם ע' 133. 72) שם ע' 261. – והיא דרך הבעש"ט שנתחדשה בשנת ת'בוא ע'ליו ב'רכה (שם). *72) שם ע' 133. – וכמו דברי תוכחות דמשה – אף שהוכיחן על חטא העגל – שהיו "אחרי הכותו גו'" (דברים א, ד); אחרי שהטיב להם דוקא (שם). 73) שיחת יג תמוז תשכ"ג. *73) וכלשון המשנה (אבות פ"א מי"ב) "אוהב את הבריות ומקרבן לתורה": בתזיילה – "אוהב את הבריות" – ואהבה זו תביא סוף סוף שיהי' – "ומקרבן לתורה" (שם). 74) לקו"ש שם ע' 201 (מהבעש"ט). 75) היום יום ע' כה (מאדה"ז). שם ע' קיג (מהבעש"ט). סה"מ תש"א ע' 152 (מהבעש"ט). לקוטי שיחות שם (מהבעש"ט). 76) לקוטי שיחות (כרך ב') עמוד 435. 77) לקוטי שיחות כרך א' שם. – דיוק לא ראה אותו מעולם, ראה להלן הערה 190. 78) ראה מאמר הבעש"ט בהתמים חוברת ח' ע' מה. ובכ"מ. – ואדרבה, מעלה באנשים פשוטים על בני תורה. וכמאמר הבעש"ט, דכמו שבתפלין, הנחת תפלין של יד קודמת להנחת תש"ר, כן בישראל (תפלין דמארי עלמא – ברכות ו, א), עבודתם של אנשים פשוטים

לרשע גמור צריכה להיות אותה האהבה כמו לצדיק גמור[79].

כי מכיון שאהבת ישראל היא אהבה עצמית, אין בה שום התחלקות דרשע וצדיק. וכמו שבאהבת עצמו, על כל פשעים תכסה אהבה[80], שגם כשמכיר הוא בה"פשעים"[81], האהבה מכסה עליהם, כי האהבה היא מצד עצם הנפש שאין הפשעים תופסים מקום שם כלל, כן הוא גם באהבת (ישראל) זולתו*[81].

– וזהו שאמר הלל הזקן להגר[82] "דעלך סני לחברך לא תעביד", שכמו שאין אדם רואה חובה לעצמו (דגם כשיודע הוא את פשעיו, אינם תופסים מקום אצלו כלל, כי נשקעים הם ומתבטלים בהאהבה רבה המכסה עליהם), וכאשר זולתו רואה את חובותיו ליש ודבר מה (שתופסים מקום אצלו) ירגז מאד, כן "לחברך לא תעביד", שלא תראה את חובותיו ופשעיו, מצד גודל אהבתך אליו[83] –

שמטעם זה, גם הלשון "שהאהבה צריכה להיות לרשע גמור כמו לצדיק גמור", אינו מבטא עדיין את אמיתית הענין דאהבת ישראל. כי לשון זה עצמו "לרשע כו' כמו לצדיק כו'" מורה שישנם חילוקי מדריגות (אלא שמ"מ, צריך לאהוב גם רשע גמור וכמו צדיק גמור), ואילו באהבה עצמית, אין חילוקי מדריגות כלל[84].

ומה שאמרו רז"ל[85] שמי שרואה בחבירו שחטא מצוה לשנאותו, היינו בחבירו בתורה ומצות וכבר קיים בו מצות הוכיח תוכיח את עמיתך[86] ואעפ"כ לא שב מחטאו, אבל מי שאינו חבירו ואינו מקורב אצלו, צריך למשכו בחבלי עבותות אהבה, וכולי האי ואולי יוכל לקרבו לתורה ועבודת ה'[33].

– חובת ההשתדלות לקרב את ישראל לעבודת ה', היא בכל הסוגים שבישראל.

בין לאלו הם בבחי' "מדבר שממה", שהם ריקים ושוממים מכל המעלות, שאין בהם לא תורה, לא חכמה, לא מדות טובות ולא דרך ארץ, עד כדי כך שאין בהם שום שמץ של אנושיות[87]. כי גם בנוגע ל"בריות" – אלו שאין בהם שום מעלה, רק בריות בעלמא (וכל מעלתם הוא רק מה שהם בריות מהקב"ה*[87]) – נצטוינו[88] "הוי כו' אוהב את הבריות ומקרבן לתורה*[88], עד אשר גם לאלו הטועים שאינם מאמינים, מועלת ההשתדלות לקרבן לתורה[89]. וברית כרותה לעבודה ותעמולה שאינה חוזרת ריקם*[89].

בין לאלו שהם בבחי' "ים", בקצה הכי עליונה בעשירות ובדעת, שמלאים וגדושים הם ממי התורה[90] וחסירה בהם יראת שמים – גם אותם צריכים לקרב לעבודת ה' ע"י אהבת ישראל. כי אף שהתורה עצמה לא עוררה אותם ליראת שמים, אהבת ישראל הבאה מעצם הנשמה (של האוהב, כנ"ל סעיף ג'), תעורר גם את עצם נשמתם הם, ועי"ז יעורר אותם ליראת שמים*[90].

וגם אם אפילו לא יצליח לקרבו לתומ"צ, הרי מ"מ לא הפסיד שכר אהבת רעים[33].

"מארי עובדין טבין" קודמת לעבודת הבעלי מוחין בידיעת והשגת התורה (סה"ש ש"ת ע' 133. לקו"ש (כרך ב') ע' 299. ועיי"ע אנשים פשוטים). 79) מאמר המגיד ממעזריטש נ"ע שאמר לתלמידו הרה"צ ר' אלימלך נ"ע, ששמע שמכריזים כן במתיבתא דרקיע (סה"ש ש"ת ע' 117. ולהעיר מתומר דבורה פ"ב). – ופתגם זה של המגיד חידוש הוא על פתגם הבעש"ט (שנעתק בהערה שלפ"ז), כי הבעש"ט דיבר רק בנוגע לאנשים פשוטים, ואילו המגיד – גם בנוגע לרשע גמור (ואשר האהבה לרשע גמור צריכה להיות אותה האהבה שלצדיק גמור) – לקו"ש (כרך ב') ע' 299 ואילך. וראה להלן סעיף ט. 80) משלי יו"ד, י"ב. 81) כי הפשעים הם באופן כזה, אשר גם מצד השוחד דאהבת עצמו אינו יכול לטעות בזה (לקו"ש שם ע' 300). *81) לקו"ש שם. וראה גם דרמ"צ כט א. 82) שבת לא, א. – כמה פרטים בביאור מארז"ל זה, ראה הערות *23; 83; *151. 83) דרך מצותיך שם. וראה במילואים. 84) לקוטי שיחות שם. – וזהו מה שחידש רבנו הזקן על המגיד (שם. וראה להלן סעיף ט'). 85) ראה פסחים קיג, ב. ערכין טז, ב. 86) ויקרא יט, יז. – עם שאתך בתומ"צ (שבועות ל, א. תניא שם. וראה הערות הצ"צ לתניא שם – ע' לו). 87) וכמ"ש (ירמי' ב, ו) במדבר גו' לא עבר בה איש ולא ישב אדם שם, שכל אדם, יהי' מי שיהי', גם הפחות ביותר, מכיון שהוא ממין האנושי, א"א לו להמצא במדבר שממה. *87) ראה תענית כ, ריש ע"ב: לך ואמור לאומן שעשאני. 88) אבות פ"א מי"ב. *88) תניא שם. לקו"ש (כרך א') ע' 100. 225. (כרך ב') ע' 315. שיחת יג תמוז תשכ"ג. – ובלקו"ש שם, שדיוק לשון רז"ל הוא "ומקרבן לתורה": לא לקרב את התורה לרוח הבריות, כי אם, לקרב את הבריות לתורה, תורה תמימה בלי שום פשרות ח"ו. 89) לקו"ש (כרך ב') ע' 680 ואילך. – הטעם שגם בהם מועלת ההשתדלות, מובן עפ"י פסק הרמב"ם הל' גרושין ספ"ב – שם. ועיי"ע אזהרה לגדולים כו' (בסופו). *89) היום יום ע' לא. 90) כמרז"ל (ב"ק יז, א) אין מים אלא תורה. *90) שיחת יג תמוז תשכ"ג (עפ"י מאמר כ"ק אדנ"ע, שצריך להדליק את הפנסים שבכל אחד מישראל (ראה

ויתירה מזו: גם המקורבים אליו שהוכיחם ולא שבו מעונותיהם, שמצוה לשנאותם, מצוה גם לאהבם. כי השנאה היא (רק) מצד הרע שבהם[91], אבל מצד הטוב הגנוז שבהם (הוא הניצוץ אלקות שבתוכם המחי' נפשם האלקית[92]), מצוה לאהבם. וגם צריך לעורר רחמים על נפשם האלקית (שבגלות בתוך הרע שבהם), שהרחמנות מבטלת השנאה[93] ומעוררת האהבה[23].

ולא זו בלבד, אלא אפילו המינים והאפיקורסים שעליהם אמר דוד המלך[94] תכלית שנאה שנאתים[95] (כי אין להם חלק באלקי ישראל)[33], גם אותם צריך לקרב. כי

(א) גם עליהם אמרו יתמו חטאים[96] ולא חוטאים[97], ובמילא צריך לקרבם ולהשתדל להחזירם למוטב, בכדי שיהי' יתמו חטאים ולא חוטאים[98].

(ב) (נוסף על שבדורותינו אלה, הכפירה (עפ"י רוב) היא רק מצד העדר הידיעה[99], הרי) עיקר האמונה (וכן הכפירה – היפך האמונה) היא בלב, והרי אין אדם[100] יודע מה בלבו של חבירו. וגם כאשר מדבר ועושה ענייני כפירה (וב"ד של מטה מענישים על זה, כי האדם[101] יראה לעינים), אפשר שבלבו מאמין הוא[102], והרי צריך לדון[103] את כל אדם לכף זכות[104].

* * *

מטעם זה, היתה הנהגת כ"ק אדמו"ר (מהוריי"צ) נ"ע, לקרב את כל ישראל, גם את אלו שאמרו עליהם מורידין ולא מעלין. וכששאלוהו, הרי דינם "מורידין כו'", ואיך מקרבם, ענה: ארבעה חלקים ב"שלחן ערוך". חושן משפט הוא חלק הרביעי. בחלק זה עצמו – ד' מאות ועוד עשרים וכמה[105] סימנים. פרטי הדינים ד"מורידין כו'" הם בסימנים האחרונים שבחו"מ. כשילמדו ויקיימו כל דיני השו"ע מתחילת אורח חיים עד לסימנים אלו, אז יפסקו דינים אלו[106].

כוונתו בזה: כשעושים ליהודי דבר שהוא היפך הטובה וטועים שכן הוא עפ"י תורה, הרי (נוסף על שאפשר שטועה הוא בההלכה) אפשר שעושה כן מצד איזה פני', או לפי שבטבעו הוא איש רע, ומטעה את עצמו שעושה כן מצד היראת שמים שבו[107], משא"כ כשעושה טובה ליהודי, אין שום ספק כלל, שמצוה הוא עושה[108].

ו. שייכותה לאהבת ה' ואהבת התורה:

אהבת ה', אהבת התורה ואהבת ישראל – כולא חד[109], כ"עצם" אחד[110]. ולכן, בכל אחת מהם, ישנם כל ג' האהבות, כי העצם[111] כשאתה תופס במקצתו אתה תופס בכולו[110].

מטעם זה, אהבת ישראל,

א) הוראה היא על אהבת ה'. דכאשר אין לו אהבת ישראל, הוראה היא שחסר לו גם באהבת ה' (ואין קיום לאהבת ה' שלו)[110], כי האוהב את האב אוהב גם את הבנים[112].

ב) בה (עצמה) ישנה (והיא פי' וביאור על) אהבת ה'. כי ישראל הם[113] חלק אלקה ממעל ממש, והאוהב את ישראל – חלק אלקה – אוהב ממילא את ה'[114].

ג) כלי היא לאהבת ה'[115]. שעל ידי אהבת ישראל (אף שהיא מהמצות שכליות שהשכל מחייבם), מגיעים סוף סוף לאהבת ה' (ואהבת

להלן ס"ט ובהערה 159), גם הפנסים הנמצאים במדבר שממה וגם הנמצאים בים, עיי"ש. 91) במילואים. 92) במילואים. 93) במילואים. 94) תהלים קלט, כב. 95) שבת קנז, א. 96) תהלים קד, לה. ברכות יו"ד א. 97) הוי' לי בעוזרי תרפ"ז (נדפס בקונט' יד) פ"א. 98) שיחת י"ב תמוז תשי"ז (נדפסה ע"י צאגו"ח) סעיף ג'. 99) סה"מ תשי"א ע' 242. 100) פסחים נד, ריש עמוד ב. 101) שמואל א' טז, ב. 102) כמו המקושש עצים, שאף שכוונתו היתה לשם שמים (תוס' (ב"ב קיט, ב) ד"ה אפילו (בשם מדרש). ת"י במדבר טו, לב), ובמילא לא עבר על איסור חילול שבת, כי מכיון שכוונתו לא היתה להעצים, היא מלאכה שאינה צריכה לגופה, ומ"מ הוצרכו ב"ד לענשו בסקילה כי אינן אלא דברים שבלב (חדא"ג מהרש"א ב"ב שם ע"א). 103) אבות פ"א, מ"ו. 104) משיחות חורף תשכ"ד. 105) דייק בלשונו – מפני החילוק שבין הטור והשו"ע (לקו"ש (כרך ב') ע' 620). 106) שם (כרך א') ע' 134. (כרך ב') שם. 107) ראה גם דרמ"צ פט, ב. אתה הבדלת תש"ו פ"ג. – והרא"ש שהרי יש יראים ושלמים גדולים הרבה יותר ממנו ואינם מתפעלים כ"כ לעשות עונש קשה לעושי רע (אתה הבדלת שם). 108) לקו"ש (כרך א') שם. (וראה גם כרך ב' שם). 109) סה"ש ש"ת ע' 2 ואילך. לקו"ש (כרך ב') ע' 499. – כי ישראל אורייתא וקוב"ה כולא חד, ולכן גם האהבה אליהם חד הוא (סה"ש שם). 110) לקו"ש שם. 111) נסמן במילואים. 112) היום יום עמוד פא (מהבעש"ט) וראה גם סה"ש שם ע' 3. סה"מ השי"ת ע' 105. 113) תניא רפ"ב. 114) היום יום ע' עח (מהבעש"ט). 115) מאמר אדמוה"ז – הובא בהוספה (א) להחלצו תרנ"ט פ"א. התמים חוברת ד'

התורה)[110]. וה"עובד" על אהבת ישראל, זוכה למדריגה נעלית יותר באהבת ה'[116]. וכשרואים אחד שיש לו רק אהבת ישראל, צריך לפעול עליו (א) להביאו גם לאהבת התורה ואהבת ה', (ב) שאהבת ישראל שלו תתבטא לא רק בנתינת לחם לרעבים ומים לצמאים ורק שמצד אהבת ישראל שלו יקרב יהודים לאהבת התורה ואהבת ה'[110].

* * *

בג' אהבות אלו – אהבת ישראל היא העולה על כולנה, דכולהו איתנהו בה. כי כשישנה אהבת ישראל, ישנה במילא גם אהבת התורה ואהבת ה' (אבל אהבת ה' אינו מכריח[117] שישנה גם לאהבת התורה, ואהבת התורה אינה מכרחת שישנה לאהבת ישראל)[118].

גדולה אהבת ישראל מאהבת ה', כי מקרא מלא דיבר הכתוב[119] אהבתי אתכם אמר ה', הרי דגדולה מעלת ישראל, דאוהב מה שהאהוב אוהב[120].

סדר העבודה[121] בג' אהבות אלו, הוא: אהבת ישראל, אהבת התורה ואהבת ה'[122].

ג' אהבות אלו הם כנגד ג' העמודים*[122] תורה עבודה וגמ"ח: אהבת ישראל – גמ"ח, אהבת התורה – תורה, ואהבת ה' – עבודה**[122].

ז. המשכות והשפעות שמלמעלה שעל ידה:

כמה ענינים בההמשכות והשפעות שמלמעלה – ע"י אהבת ישראל:

א. המשכת ויחוד אוא"ס ב"ה בכנסת ישראל[123]. (והו"ע יחוד קוב"ה ושכינתי', כי "שכינה" היא מקור נשמות ישראל[124]). דכאשר ישראל הם בבחי' "אחד" (שמתכללים להיות כאחד), שורה בהם הוי' אחד. (מה שאין כן כשיש פירוד ח"ו בישראל [שנפרדים הם אחד מחבירו, ואומרים "שלי שלי כו'"*[124], מכיון שהם בבחי' "רבים", אין שורה בהם הוי' אחד**[23], ו]נעשה פירוד ח"ו בין כנסת ישראל והקב"ה[125], כי קוב"ה לא שריא[126] באתר פגים)*[126].

ב. אין הקב"ה רואה את חובותיהם של ישראל (דאף שאינם נעלמים ממנו ח"ו, אינם תופסים מקום כלל, וכמ"ש[127] לא הביט און ביעקב). כי ע"י אהבת ישראל, הרי הקב"ה מיוחד עמהם והיו לאחדים (כנ"ל), ואז, הרי אין אדם (העליון) רואה חובה לעצמו[128]. (וכששונא למי שהוא מישראל, שעי"ז נעשה פירוד ח"ו בין הקב"ה לכנס"י כנ"ל, אז (ח"ו) רואה הקב"ה את חובותיהם של ישראל בכלל ושל אותו השונא בפרט, כי הוא גרם הפירוד)[124].

ג. ממלאים את בקשותיהם[129]. כי ישראל הם בניו של הקב"ה, וכשהאב רואה הנהגת בניו באהבה אחוה שלום וריעות, שכל אחד דואג לטובת חבירו כלטובת עצמו, ומהם גם המניחים דאגת עצמם בשביל דאגת מילוי צרכי חבריהם, מתמלא האב עונג ונחת רוח מהנהגת בניו ומפליא לעשות לקיים את משאלותיהם[130].

ולכן, (א) הברכות שמברכים איש לרעהו (בעת התועדותם באהבה[131]), מעוררות רחמים ופועלות יותר מהתעוררות הרחמים וההמלצות טובות של מלאך מיכאל[132]. (ב) האנחה של יהודי על צערו של רעהו, שוברת כל המחיצות של ברזל שמצד כל המקטרגים,

---

ע' מה. היום יום ע' צג. סה"ש ש"ת עמוד 3. לקו"ש (כרך ב') ע' 298. 116) סה"ש שם. 117) ומובן, שאז גם אהבתו לה' אינה בשלימות, כי אהבת ישראל (והתורה) הוראה היא על אהבת הוי', כנ"ל. 118) שיחת ש"פ תבא תש"ה (נעתק ב"קובץ ליובאוויטש" חוברת 9 ע' 57). 119) מלאכי א, ב. 120) מאמר אדמוה"ז (הובא בהתמים שם ובהיום יום ע' מט). – ובסה"ש תש"ב (ע' 12) שהקב"ה מוחל על אהבת ה' בשביל אהבת ישראל. 121) ויש גם סדר מלמעלמ"ט: אהבת ה', אהבת התורה ואהבת ישראל – סה"מ השי"ת שם. 122) שם ע' 160 (מאדמו"ר מהר"ש נ"ע). *122) אבות פ"א מ"ב. **122) מכתב כ"ק אדמו"ר שליט"א מחודש אדר תשכ"ג. 123) תניא פל"ב. דרמ"צ כט, א. וראה גם אוה"ת חנוכה שיב, ב.

124) דרמ"צ שם. *124) לשון המשנה שם פרק ה' משנה יו"ד. וראה במילואים. 125) וזהו שאמרו רז"ל (הובא בפירש"י על התורה – אמור כג, לו) "קשה עלי פרידתכם" – דלכאורה הול"ל "פרידתינו" – כי כאשר ישראל מאוחדים זע"ז, אז מאוחדים הם גם עם הקב"ה, ורק "פרידתכם" – הפירוד שביניכם – היא הסיבה ל"פרידתינו" – בין הקב"ה לכנס"י (לקו"ש שם ע' 433). 126) זח"ג צ, ב. *126) תניא שם. דרך מצותיך שם. אוה"ת שם. 127) במדבר כג, כא. 128) ראה לעיל סעיף ה' (חלק ג'). 129) ראה גם להלן סעיף יא. 130) קובץ מכ' לתהלים ע' 199 (בשם אדמוה"ז). וראה גם סה"ש ש"ת ע' 157. 131) קובץ מכתבים שם. 132) קובץ מכ' שם. לקו"ד (כרך ג') תקסד, ב (בשם הבעש"ט). – ובלקו"ד שם

והשמחה של יהודי בשמחת רעהו וברכתו, מקובלת אצל השי"ת כתפלת ר"י כהן גדול בקדשי הקדשים[133].

ד. השפעה מלמעלה להמקיים מצות אהבת ישראל. דכשאוהב את ישראל, הקב"ה אוהב אותו; כשעושה טוב לישראל, הקב"ה מטיב עמו; כשמקרב את ישראל, הקב"ה מקרב אותו[134]. ובשכר עשיית טובה (גם בענינים גשמיים) למי שהוא מישראל – אשר על כאו"א [119] אהבתי אתכם אמר ה', שאהבה זו היא באופן החביבות של בן יחיד להוריו[135] – משלם לו הקב"ה את שכרו כמה פעמים ככה[136].

ה. ע"י העבודה במס"נ על אהבת ישראל, זוכים לגילוי בחי' מ"ה שבנשמה[137] יותר מאשר ע"י השגה היותר עמוקה ועבודה באלקות[138]. (דאלו שאין בהם עבודה זו, יכולים לאבד ח"ו את המ"ה שבהם[139]. והעוסקים במס"נ באהבת ישראל, בטוחים הם במצב עצמם[140], ומחזירים גם אבידות הרוחניות של אחרים לבעליהן[141]).

ו. אהבת ישראל תביא את גאולה העתידה*[141]. כי סיבת הגלות הוא שנאת חנם[142], ועל ידי אהבת ישראל – אהבת חנם, אהבה גם לאלו שאינו רואה בהם שום מעלה, וגם לאלו שהם „חנם[143] – מן המצות"[144] – (היפך „שנאת חנם"), תבוא הגאולה[145].

ח. יסוד כל התורה:

אהבת ישראל היא יסוד כל התורה וכללותה[146]. (ולכן אין להקל ח"ו במצות אהבת ישראל, כי זה נותן מקום להקל בכל המצות ח"ו[147], ואדרבה, צריך להיות בכל התוקף – במכש"כ משארי המצות[148]). ומצוה הראשונה[149] שבתורה (פרו ורבו) היא – אהבת ישראל, שיהודי צריך להשתדל שיהי' עוד יהודי[150].

הטעמים לזה:

א. יסוד ושרש כל התורה הוא להגבי' ולהעלות הנפש על הגוף, וזה מתבטא*[150] באהבת ישראל (כנ"ל סעיף ג', שאהבת ישראל אמיתית היא רק במי שנפשו עיקר וגופו טפילה)**[150].

ב. יסוד ושרש כל התורה הוא להמשיך אוא"ס ב"ה בכנסת ישראל (יחוד קוב"ה ושכינתי'[124]). והתקשרות זו, נעשית ע"י אהבת ישראל (כנ"ל סעיף ז')[151].

ג. יסוד התורה הוא בחי' עולם התיקון – בחי' התכללות. ולכן ואהבת לרעך כמוך – ענין ההתכללות דתיקון, שיהי' כל אחד כלול מזולתו – „זוהי כל התורה כולה"*[151].

וזהו שאמרו[82] „זוהי כל התורה כולה ואידך פירושא הוא", כי

א) כל המצות אינם אלא בכדי שיבוא למדריגה זו, שלא יהי' מקושר בעניני עוה"ז וכל רצונו יהי' רק ביחודו ית', ומדריגה זו הו"ע אהבת ישראל, כנ"ל**[23].

ב) עיקר היחוד דקוב"ה ושכינתי' נעשה ע"י אהבת ישראל כנ"ל, ושאר כל המצות

(תקסה, א): כי נשמות הם למעלה במדריגה ממלאכים. 133) סה"ש תש"ג ע' 161 (בשם הבעל שם טוב). 134) היום יום ע' קח (בשם תלמידי הרב המגיד). 135) ובשיחת יו"ד שבט תש"כ (נדפס בסה"מ תש"א ע' 161) ובלקו"ש (כרך ג') ע' 982, בשם הבעש"ט, אשר אהבתו העצמית של הקב"ה לכאו"א מישראל, גדולה יותר, כביכול, מאהבתם של הורים לבנם יחידם שנולד להם לעת זקנתם. 136) לקו"ש (כרך ד') ע' 1280. 137) וזהו מ"ש (איכה ה, א) זכור ה' מה הי' לנו הביטה וראה את חרפתנו, שהמחרפים את נפשם בשביל אהבת ישראל – „חרפתנו", זוכים לגילוי בחי' מ"ה – מה הי' לנו (סה"מ אידיש ע' 212). 138) סה"מ שם (מהבעש"ט). 139) ראה לקו"ת (עפ"י המפתחות ערך איזהו כו') בביאור מרז"ל (חגיגה ד, רע"א) איזהו שוטה זה המאבד כל מה שנותנים לו. 140) לקו"ש (כרך א') ע' 105. 141) שם. ועיי"ע דן. *141) ראה תנחומא נצבים א: אין ישראל נגאלין עד שיהיו כולם באגודה אחת. וראה במילואים. 142) יומא ט, ב. 143) ספרי בהעלותך יא, ה. 144) לקו"ש (כרך ב') ע' 598. 145) שם סוף ע' 499. 598. וראה במילואים. 146) שבת לא, א. וראה גם ירושלמי נדרים פ"ט ה"ד: ואהבת לרעך כמוך כו' זה כלל גדול בתורה. 147) לקו"ש (כרך ב') ע' 321. 148) שם (כרך א') ע' 128. 149) להעיר אשר גם סיום וחותם התורה הוא „כל ישראל", שענינה – אהבת ישראל, כנ"ל הערה 24. 27. 150) שיחת יט כסלו תש"ד (וראה גם לקו"ד (כרך ד') תשמו, א). ובשיחת יט כסלו שם, שאהבת ישראל היא גם מצוה הראשונה שבעבודה. וענינה, ההשתדלות שלכל יהודי יהי' טוב בגשמיות, ומכל יהודי יהי' טוב ברוחניות. *150) וגם, ע"י אהבת ישראל, בא הוא ליסוד כל התורה, כנ"ל סוס"ג שע"י אהבת ישראל מתגלית עצם הנשמה. **150) תניא פרק לב. וראה גם אוה"ת חנוכה שיב, ב. 151) תניא שם. דרמ"צ כט, א. *151) תו"ח נח עב, ב. אוה"ת שם

הם כמו „פירוש" להסביר היחוד – באיזה אופן יהי' היחוד. שכל מצוה היא אופן אחר בהיחוד[152].

ג) ע"י אהבת ישראל, נעשה כללות ענין היחוד וההתכללות דתיקון, ושאר המצות הם פרטי היחודים דתיקון*[152].

ט. יסוד עיקרי בחסידות (במיוחד):

אהבת ישראל היא אחת מיסודות העיקרים של תורת החסידות[153]. (ובספר התניא (תורה שבכתב של תורת חסידות חב"ד[154]), בכל פינה שפונים, רואים את גודל אהבת ישראל של כ"ק אדמו"ר הזקן (מחבר התניא)[155]. נוסף לזה: פרק שלם בתניא הוקדש לענין זה, הוא פרק ל"ב – לב של כל התניא[156]).

ולכן „חסיד" הוא זה שמסור לדרוש טובת זולתו[157], ומוותר על טובת עצמו כדי להטיב לזולתו[158], גם כשטובת עצמו היא ודאית וטובת זולתו היא בספק[159].

– (בתור דוגמא עד כמה הוא המושג ד„אהבת ישראל" לפי דרישת תורת החסידות: בזמנו של רבינו הזקן היתה אהבת החסידים יתירה מאהבת אחים (עד אשר אלו שהיו שלא מעדת החסידים היו מתברכים אשר הלואי שאהבת אחים תהי' כאהבת החסידים), ובכל זה, אמר אז רבינו הזקן, אשר אין זה מגיע עדיין כלל וכלל, לאותה אהבת ישראל שרצה הבעש"ט[160] –

מצד דרישת רבותינו הנשיאים מההולכים בעקבותם בענין אהבת ישראל, גילו לנו כמה עובדות מהנהגותיהם בעצמם בזה, בכדי שיהי' בנקל יותר לנו לקיים את דרישתם[161].

* * *

בתורת החסידות עצמה – יש הבדל בין „אהבת ישראל" לפי תורת הבעש"ט, תורת המגיד ממעזריטש, ותורת אדמו"ר הזקן[162] (והנשיאים שלאחריו): הבעש"ט גילה ענין ההתקשרות של אהבת השם, אהבת התורה ואהבת ישראל. המגיד גילה ההשכלה והשגה בההתחברות של ג' אהבות אלו ע"י הביאור פנימי של ג' אופני האהבה בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך, ורבינו הזקן גילה את הדרך איך שכל אחד יכול וצריך ומוכרח להביא את ג' אהבות אלו בפועל, באמרו[163] אשר אהבת ישראל היא שער העלי', שעלי' כתוב באותיות בהירות „דא תרעא לאעלאה"[164].

ולכן, אף שאהבת ישראל ישנה אצל כל ישראל ובפרט בעדת החסידים – אצל חסידי חב"ד[165] צריך להיות ה„ונפלינו" באהבת ישראל[166].

* * *

מטעמי השייכות ד„אהבת ישראל" לתורת החסידות:

א) עשיית טובה לזולתו בגשמיות מבטאת היחוד ד„גשמיות" עם „רוחניות", (כי ה„גשמיות" של זולתו אצלו „רוחניות" היא) – אחדות הוי'[167] – שזוהי מיסודי תורת החסידות[169].

ב) אהבת ישראל תביא את הגאולה העתידה (כנ"ל סו"ס ז'), וגם תורת החסידות – „יפוצו

שיג, א. וראה במילואים. 152) דרך מצותיך כט, ב. *152) ראה תורת חיים שם. 153) לקוטי דיבורים (כרך ג') שפה, ב ואילך. תקסג, א ואילך. – וכאשר חסר העיקר – אהבת ישראל – מהי הפעולה מחסידות ויראת שמים?! (מפתגמי כ"ק אדמו"ר מהר"ש נ"ע – היום יום ע' עז). 154) קיצורים והערות לתניא ע' קיח. קכג־ה. 155) לקו"ד (שם) תיד, א. – וגם באגה"ק שכתב אדמו"ז בבואו מפעטערבורג (נדפסה באגה"ק שבתניא סי' ב') – שאז הותחל עיקר ענין „יפוצו מעינותיך חוצה" (תו"ש ע' 112) – מדובר בענין אהבת ישראל, „ומענה רך כו'" (ד"ה קטנתי תשכ"ג, עיין שם). 156) מפתגמי כ"ק אדמו"ר שליט"א. 157) סה"ש ש"ת ע' 32־33. – ובהתמים (חוברת ד' ס"ע מה): סיפורים מבהילים ומפליאים מעניני גדולי החסידים ודרכי הנהגתם באהבת ישראל . . אשר מכל סיפור וסיפור יש ללמוד חבילי חבילות הלכות בהלכת אהבה וחיבה, שלום ורעות. 158) שיחת י"ג תמוז תשכ"ב (מאדמוה"ז). – וכמרז"ל (נדה יו, א) צפרנים, שורפן חסיד – אף ששריפתן מזקת לו (תוספות שם) – שם מאדמוה"ז. 159) שם. כמובן מגמרא ותוספות שם. וראה במילואים. 160) ספר השיחות ש"ת עמוד 117. 161) באתי לגני תשי"א פרק ו'. (ושם – סיפור מכל אחד מהנשיאים, בענין זה). 162) ראה גם לעיל הערות 4. 79. 84. 163) ראה גם לקו"ד (כרך ב') ריש ע' 412 (בשם הבעש"ט): אהבת ישראל הוא השער הראשון שמוביל לחצרות הוי'. 164) שם (כרך ג') ע' 1028. 165) ומכיון שהחסידות היא עבור כל ישראל, הרי גם הנהגה זו (ככל ענייני החסידות) צריכה להיות אצל כל ישראל (ראה לקו"ש (כרך א') ע' 260). 166) שיחת פורים תש"ה (נעתקה ב„קובץ ליובאוויטש" חוברת 7 ע' 22). 167) וגם הסיבה דאהבת ישראל, ביטול כל מציאותו, היא ההכרה דאחדות ה', כנ"ל הערה 24. 169) שיחת שבת מברכים אלול תשי"ב. 170)

מעינותיך חוצה" – הכנה היא[170] לביאת המשיח[171].

יו"ד. הכנה למתן תורה:

ההכנה למתן תורה היתה "ויחן (לשון יחיד) שם ישראל – כאיש אחד בלב אחד"[172].

הטעמים לזה:

א) אהבת ישראל מעוררת את עצם הנשמה (כנ"ל סוף סעיף ג'), ומתן תורה היא (מעצמות א"ס ב"ה) לעצם הנשמה[173].

ב) כל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם[174], ולכן גם ההכנה והכלי למתן תורה הם השלום והאחדות[175].

יא. הכנה לתפלה[176]:

"נכון לומר קודם התפלה, הריני מקבל עלי מצות עשה של ואהבת לרעך כמוך"[177]. וקבלה זו, שכולל עצמו בכלל תפלת ישראל, הוא אמיתית ענין תפלה בצבור[178].

וכמה ענינים בשייכות ההכנה דקבלת מצוה זו לתפלה:

א. אהבת ישראל היא שער הכניסה, אשר דרך בו יכול האדם לבוא לעמוד לפני ה"א להתפלל[179].

ב. הכנה לבירור והקרבת נפש הבהמית שבתפלה. כי "ואהבת לרעך כמוך" הוא בירור בחי' התהו, שתהי' כמו בחי' התיקון, כי תהו ותיקון נק' רעים זל"ז. וקבלת מצות ואהבת לרעך כמוך – בירור בחי' התהו (שרש נפש הבהמית), היא נתינת כח בנה"ב, שתוכל להתברר ולהתעלות ע"י התפלה[180].

וכמו שבקרבנות, קודם הקרבת הבהמה צריך האדם (בגימט' מ"ה[181]) לסמוך שתי ידיו על הבהמה (בגימט' ב"ן[182]), שע"ז נותן בה כח שתוכל להתעלות ע"י ההקרבה, כן קודם התפלה (שתפלות כנגד תמידין תקנום[183]), הקרבת נפש הבהמית, צריך לתת בה כח, ע"י קבלת מצות ואהבת לרעך כמוך, שתוכל להתעלות[184].

ג. הכנה לעלי' שבתפלה, כי

(א) בכל נשמה כלולים גם שארי הנשמות (כנ"ל סעיף ב'), וכששונא בלבו לאחד מישראל, הוא מפריד מנפשו את חלק זולתו הכלול בו, ובמילא נעשה בעל מום (כי חסר בו חלק זה), ואינו יכול לעלות לרצון לפני הוי'[185] (שאוא"ס ב"ה הכולל את כולם, לא יסבלנו מצד החסרון שבו שחיסר חלק זולתו). ורק ע"י אהבת ישראל, כשנשמתו (היא בריאה ושלימה, כי) כלולה מכל הנשמות[186], תעלה לרצון לפני הוי' הכולל את כולם[187].

(ב) עבודת התפלה היא לעלות ולבוא לקיום הק"ש[188] – "ואהבת גו'". והרי "ואהבת לרעך כמוך" היא הכלי ל"ואהבת את הוי' אלקיך" (כנ"ל סעיף ו')[189].

(ג) בעלי' שבתפלה צריך להעלות גם את התחתון ביותר (שמחוצה לו, וכאשר אינו מעלה את התחתון שמחוצה לו, חסר גם בעליית המתפלל). ולכן קודם התפלה צריך לכלול עצמו עם כל ישראל, גם עם הכי ירודים ופחותים שבהם – הנמצאים בקצוי תבל ושלא ראה אותם מעולם[190] ואינם בערכו כלל[191].

ד. הכנה ל(המשכת וקבלת) הגילויים שלמעלה המתגלים בתפלה[192]. כי העושה טובה

כהבטחת מלך המשיח להבעש"ט שיבוא לכשיפוצו מעינותיך חוצה (נסמן בלקו"ש (כרך ד') ע' 1235. ונתבאר (שם) ע' 1119 ואילך). 171) ראה שם (כרך ב') ע' 609 ואילך. 172) שמות יט ב. מכילתא שם. פירש"י שם. 173) לקו"ש (שם) ריש ע' 301. 174) רמב"ם סוף הל' חנוכה. וראה גם ספרי נשא ו, כו. 175) לקו"ש (שם) ע' 298. וראה בילקוט (משלי רמז תתקלד): היו מריבים כו' הושוו כו' אגודה אחת שנא' ויחן כו', אמר הקב"ה, התורה כולה שלום ולמי אני נותנה לאומה שהיא אוהבת שלום. 176) ראה גם ב"ב יו"ד, א: ר"א יהיב פרוטה לעני והדר מצלי. ועיי"ע צדקה, תפלה. 177) רבינו הזקן בסידורו. (וראה פע"ח שער עולם העשי' פ"א. שער ג' ספ"ב. ובסידור האריז"ל). – והנהגה זו (כמו כל הענינים שבסידור אדמוה"ז), שווה היא לכל נפש (ראה לקו"ש שם). 178) סה"מ תש"ט ע' 99. – ובשיחת יט כסלו תשכ"ד בתחלתה, ש"צבור" הוא ר"ת צדיקים בינונים ורשעים, ו"תפלה בצבור" הוא, שכולל את עצמו עם כל הסוגים שבישראל. 179) היום יום ע' סז. 180) וההרחים תרל"א ע' כב. 181) עיי"ע אדם סעיף ח'. 182) מאו"א ב, ז. 183) ברכות כו, א. 184) והחרים שם ע' כא־כב. 185) וכמ"ש (ויקרא כא, יז) גבי קרבנות (שתפלות כנגד תמידין תקנום): אשר יהי' בו מום לא יקרב (דרמ"צ כח, ב). 186) כמו האבר, שבריאותו הוא כשבריאים הווירידים שבו הכלולים מכל האברים (שם). 187) שם. וראה גם סידור כב, ב. 188) וכל התפלה היא ביאור הק"ש (סידור יט, ג. ועיי"ע קריאת שמע, תפלה). 189) הוספה (א) להחלצו תרנ"ט פ"א. 190) ראה לעיל סעיף ה' (חלק ג'), שהכוונה היא גם להנמצאים בקצוי תבל ולא ראה אותו מעולם ברוחניות הענינים. וראה במילואים. 191) לקו"ש (כרך א') ע' 201. 192) ראה במילואים. 193) היום יום עמוד סו.

לישראל באהבה, (א) נפתחים לפניו כל שערי היכלות העליונים[193] (המשכה). (ב) מוחו ולבו נפתחים לקבל את הגילויים[194].

ה. כדי שתהי' קיום חזק לתפלתו בלא נפילה. כי כשמובדל הוא מחבירו, ועבודתו היא בקו אחד, אפשר להיות ממנה יניקה לחיצונים. ורק כשכולל עצמו עם כל ישראל – קו האמצעי', עבודתו היא בקיום חזק (בלי יניקה לחיצונים)[195].

ו. הכנה למילוי הבקשות שבתפלה[196]. כי אהבת ישראל גורמת נח"ר למעלה, שמצד נח"ר זה, ממלא הקב"ה את בקשת המתפלל (כנ"ל סעיף ז')[9].

יב. הכנה למשכן:

ההכנה לעשיית המשכן היתה אהבת ישראל והתאחדותם להיות מציאות אחת. שלכן, (א) הוצרך להיות "ויקהל משה את כל עדת בני ישראל"[197] (למסור להם את הציווי לנדבת המשכן), מציאות של "קהלה" אחת[198]. (ב) עשיית המשכן היתה על ידי[199] בצלאל למטה יהודא ואהליאב למטה דן – המעולה שבשבטים והירוד שבשבטים[199].

הטעמים לזה:

א) "ועשו לי מקדש" הוא בכדי שיהי' "ושכנתי בתוכם"[200] – המשכת העצמות – אחדות הפשוטה, והמשכה זו, היא ע"י "ויקהל משה"[201] – אהבת ישראל והתאחדותם כאחד[202] (בנוגע כל עניניהם[203] – עניניהם הגשמיים ועניניהם הרוחניים)[204].

ב) תכלית עשיית המשכן הוא להעלות את דברים התחתונים ולעשותם כלים לאלקות. שלכן עשיית המשכן הי' מדברים גשמיים – זהב וכסף וגו'[205] (דוגמת התפלה[206] שענינה הוא העלאת גם התחתון ביותר, כנ"ל סעיף יא). ולכן הוצרך להשתתף בזה גם הירוד שבשבטים (בדוגמת שקודם התפלה צריך לכלול עצמו גם עם הירודים שבישראל[207] ולהעלותם בתפלתו)[191].

ספר המאמרים תש"א סוף ע' 153 (והוא מאמר אדמוה"ז שאמר להצ"צ בעת התגלותו אליו מצד עשיית הגמ"ח (כנ"ל בהערה שלפ"ז) – סה"מ שם). 194) סה"ש ש"ת ע' 98. לקו"ש (כרך ב') ע' 403. (והוא מאמר הצ"צ בקשר למאורע הנ"ל – שם). 195) סידור כב, ב־ג. 196) היום יום ע' סז. סה"ש ש"ת ע' 157. 197) שמות לה, א. 198) שיחת ש"פ ויק"פ תשכ"ד (סעיף ב'). 199) שמו"ר פ"מ, ד. 200) שמות כה, ח. 201) במילואים. 202) במילואים. 203) שלכן ה"ויקהל" הי' בין בנוגע "ששת ימים" – גשמיות (עניני חול), בין בנוגע "וביום השביעי" – רוחניות (עניני שבת) – שיחה שם ס"ג. (וראה לעיל הערה 66). 204) שיחה שם. 205) שמות שם ג־ח. 206) ראה ירושלמי ברכות פ"ד ה"ג: בכל יום אדם מתפלל שמונה עשרה . . כנגד י"ח ציוויין שכתוב בפרשת משכן שני. 207) כנ"ל סעיף יא. – ועל פי זה יובן מ"ש בירושלמי שם "ובלבד מן ואתו אהליאב כו'", שבהי"ח ציוויים שבמשכן – שכנגד "שמונה עשרה" (שבתפלה) – נימנים רק ציוויים אלו שבאים לאחרי שנזכר אהליאב למטה דן, הירוד שבשבטים (לקו"ש (כרך א') ע' 202).

מילואים

בהערה 15, יש להוסיף:

מהמבואר להלן ס"ג ובהערה *23 בשולי הגליון, משמע קצת שאהבת ישראל החקוקה בכאו"א מישראל שמצד עצם

הנשמה, שייכת היא לגילוי. בדוגמת ענין המילה, שכל אחד מישראל נק' בפועל בשם נימול במקצת, מצד הכח שיש בו לגלות את כח המס"נ שבו. 19) כמו חיות האברים, שמתחילה כלולים הם כאחד במוח שבראש, ולכן, גם אח"כ, כלולים הם זה מזה (דרמ"צ כח, ב. ועיי"ע אברים סעיף ו').

בהערה 20, יש להוסיף:

ולכן אמר האריז"ל כל פרטי הוידוים שחטא א' מישראל, כי כאב האבר שבו מושרשת נפש החוטא, מגעת גם לאבר העליון שמושרש נפש האריז"ל (שם. מטעמי המצות להרח"ו פ' קדושים).

בסיום הערה *23, יש להוסיף:

וזהו"ע מה שאמר הלל להגר (שבת לא, א) "דעלך סני לחברך לא תעביד זו היא כל התורה כולה ואידך פירושה הוא" – דלכאורה, למה אמר הלל כללות התורה לגר דוקא ולא לימד לתלמידיו (אוה"ת שם שיא, א) – כי הגר, מכיון שעדיין לא נימול כלל ויש לו בחי' ערלה בשלימות*), צריך לזרזו ביותר על מצות מילה, שזוהי מצוה ראשונה לגר (אור התורה שם שיב, א. וראה להלן הערה *151). 24) וזהו השייכות ד"בראשית ברא גו'" ל"כל ישראל" (שמתכיפין התחלת התורה לסיומה): "בראשית ברא גו'" ענינו – אשר השמים והארץ וכל צבאם, כל מציאותם הוא רק הכח האלקי המהווה אותם תמיד מאין ליש (ראה לקו"ש (כרך א') ע' 1-2); "כל ישראל" ענינו – אהבת ישראל (באופן דאהבה עצמית שכולם כלולים כאחד), וזהו השייכות שבין שני ענינים אלו, כי מההכרה ד"בראשית ברא" בא לבחי' הביטול, ומזה – לאהבת ישראל (לקוטי שיחות (כרך ב') עמוד 437-438). *25) ואף שבתניא שם הלשון כמה פעמים גוף ונפש, בהכרח לפרש כוונתו שגם הנפש שבגוף בכלל "גוף" הוא לענין זה, ו"נפש" (דשם) הכוונה (גם) להנפש כמו שהיא בשרשה (וככתבו שם: והנפש והרוח מי יודע גדולתן ומעלתן בשרשן ומקורן באלקים חיים, שרק מצד בחינה זו אפשר להיות אהבה ואחוה אמיתית (לקוטי שיחות (כרך ד') ע' 1059 בהערה). 27) ובזה יובן השייכות ד"כל ישראל" ל"בראשית ברא"*): "ברא" – לשון גילוי (כמאמר (חולין מג, ב) שמא הבריא,

*) משא"כ בנ"י, מצד כח המס"נ שישנו בכאו"א, גם כשהם מקושרים בענייני עוה"ז (ערלה ברוחניות (וגם הערלים בגשמיות - עיי"ע אהבת ה' - אהבה מסותרת הערה 392)], הם נימולים במקצת (אוה"ת שם שיג, א. ומהמשך הענין שם משמע, דלהיותם נימולים במקצת, יש להם בטבע אהבת ישראל. וראה לעיל הערה 15).

*) שייכות שני ענינים אלו היא כפולה: "בראשית ברא" נותן כח ב"כל ישראל" כנ"ל הערה 24, ו"כל ישראל" הכנה היא ל"בראשית ברא" כבהערה זו.

ההכנה ד"כל ישראל" ל"בראשית ברא" היא בשני אופנים: א) ל"בראשית ברא" בתור **התחלת התורה**, שע"י שכולל את עצמו עם כל ישראל, יכול הוא להתחיל התורה מחדש (שבכל שנה צריך ללמדה ולקיימה באופן נעלה יותר) - גם כאשר מצד מצבו הפרטי אינו שייך לזה (לקו"ש (כרך ב') ע' 438-9.

ו"ברא אלקים את השמים ואת הארץ" הוא שבכל הנבראים (שמים וארץ וכל צבאם), צריך לגלות את החיות אלקי ("אלקים") שבהם. וזהו השייכות ד"כל ישראל" ל"בראשית ברא", כי ע"י עבודתו באהבת ישראל המעוררת את עצם הנשמה – גילוי אלקות שבאדם, יכול הוא אח"כ לגלות את האלקות שבכל הבריאה (לקו"ש (כרך ב') ע' 439 ואילך). 30) ראה לקו"ש (כרך ד') ע' 1142, שהאחדות דישראל היא מצד שני ענינים: (א) מצד ענינם העצמי, שכל אחד מהם הוא חלק ואבר של כלל ישראל, (ב) מצד ענינם הפרטי, שבכל אחד מישראל, ישנה מעלה מיוחדת שאינה בזולתו. ועיי"ש, שהאחדות צריכה להיות בשני האופנים, מצד היתרון שבכל אחת מהם. (דוגמת אברי גוף האדם, שהתכללותם הוא בשני אופנים אלו – עיי"ע אברים בתחלתו, ובהערות לשם).

בהערה 44, יש להוסיף:

ושם, שבהיות כ"ק אדמו"ר (מהוריי"צ) נ"ע בן ד' שנים, שאל את אביו (כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע) בשביל מה ברא הקב"ה את האדם בשתי עינים? ויענהו: על ממתקים וצעצועים צריך להביט בעין השמאלית, ועל יהודי (ובסידור) – בעין הימנית. ומני אז נחקק אצלי – סיים כ"ק אדמו"ר נ"ע את סיפורו – שעל כאו"א מישראל, יהי' מי שיהי' ויהי' איך שיהי', צריך להביט בעין יפה. 51) ראה גם היום יום ע' פ בשם אדמוה"ז, שאהבת ישראל צריכה לחדור (דערנעמען) עד מיצוי הנפש. – ולהעיר מספרי (ואתחנן ו, ה): ואהבת את הוי' אלקיך גו' בכל נפשך . . אוהבהו עד מיצוי הנפש, וראה להלן סעיף ו' שאהבת ה' [אהבת התורה] ואהבת ישראל – כולא חד.

בסיום הערה 54, צ"ל:

וראה הערה 35 בערך אהבת ה'.

בהערה 64, יש להוסיף:

והוא בשרש הנשמות בבחי' "אלקים חיים", בינה, דבבחינה זו ישנם חילוקי מדריגות, משא"כ בבחי' חכמה ורצון (ראה בהערה שלאח"ז) כולן שוות, כדלהלן.

בהערה 65, יש להוסיף:

"שכולן מתאימות" הוא מצד בחי' הרצון, "ואב אחד לכולנה" – מצד בחינת החכמה (לקו"ש (כרך א') ע' 16).

בהערה 66, יש להוסיף:

וזהו מה שכתוב (שמות לה, א-ב) "ויקהל משה את כל עדת בני ישראל גו' ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי גו'", שההקהלה של כל עדת בנ"י שיהיו כאחד הוא, בין בנוגע "ששת ימים גו'" – עניני הגוף, בין בנוגע "וביום השביעי גו'" – ענייני הנשמה (שם).

בהערה 83, יש להוסיף:

ובזה יובן מה שביאר הלל להגר מצות עשה זו בענין השלילה "דעלך סני לחברך לא תעביד" (ולא אמר לו ה"הן" שבה – "ותרחמי' לחברך כוותך", כדת"א ויקרא יט, יח) – כי בזה דוקא (שלא תראה חובותיו

ובדוגמת המבואר להלן סעיף יו"ד, שהעבודה **דויחן – כאיש אחד**, היתה הכנה למתן תורה). ב) להענין **שבהתיבות** "בראשית ברא", כבהערה שבפנים.

של חבירך, מתבטא העומק דאהבת ישראל (שם). 91) ומזה משמע, שבמי שאינו חבירו כו' אין שייך לשנאותו גם מצד הרע שבו. 92) לשון אדמו"ז בתניא שם. – ומצד הניצוץ, האהבה גדולה יותר מאשר מצד נה"א בכלל. ולהלן (בענין התעוררות הרחמים, הלשון בתניא שם הוא "עלי", היינו לנפש האלקית, שמצדה, רחמים גדולים יותר מאשר מצד גניזת הניצוץ (מרשימות כ"ק אדמו"ר שליט"א לתניא). 93) הטעם שצריך עצה לבטל את השנאה – אף שהיא להרע – כי זה נוגע בהיחס לכללות האדם (מרשימות כ"ק אדמו"ר שליט"א לתניא). 111) מאמר הבעל שם טוב, הובא בד"ה השמים כסאי תרס"ח (בהמשך תרס"ו). ובספר תולדות יעקב יוסף יתרו מצות אנכי: שכתבו הראשונים כו' בכל מקום שאני תופס ואוחז בקצה וחלק מחלק האחדות הרי אני תופס כולו וכן שמעתי ממורי. ובפ' חיי שרה כב, ד מפירוש היעבץ לאבות פ"ד מ"ב: התופס מקצת מן האחדות תופס כולו.

בסיום הערה *124, יש להוסיף:

במשה שם: האומר שלי שלי ושלך שלך זו מדת עם הארץ*). והכוונה בזה, שהוא מגושם ומקושר ב"ארץ" (וכנ"ל סעיף ג', שההתאחדות דאהבת ישראל באה מצד התגברות הנפש על הגוף, אבל כשגופו עיקר והוא מקושר בעניני עוה"ז, הוא נפרד מחבירו ואומר "שלי שלי כו'") – אוה"ת שם.

בהערה *141, יש להוסיף:

ובאוה"ת חנוכה (שיב, ב), שזה מה שאהבת ישראל תביא את הגאולה הו"ע אחד עם מה שאמרו רז"ל (שבת קלט, א. רמב"ם הל' מתנות עניים פ"י ה"א) שנגאלין בזכות הצדקה. עיי"ש.

בהערה 145, יש להוסיף:

וזהו גם השייכות של אל' הנביא לבשורת הגאולה (כמ"ש (מלאכי ג, כב) הנני שולח לכם את אל' גו', כי אל' הי' תלמידו של אחי' השלוני (הקדמת הרמב"ם לספר היד), רבו של הבעש"ט (עיי"ש אחי' השלוני ובהנסמן שם), שהנהגתו היתה באהבת ישראל – לקו"ש שם ע' 609־610.

בהערה *151, יש להוסיף:

וזהו ג"כ מה שאמר הגר "למדני כל התורה על רגל אחת", כי גרים הם ניצוצות מעולם התהו שנפלו בקליפות, והגר רצה שהבירור שלו לא יהי' על ידי התיקון, רק ע"י אורות דתהו עצמן שנעלים יותר מעולם התיקון. ולכן ביקש שילמדנו התורה על רגל אחת, בחי' "חד סמכא" דתהו (היפך ההתכללות דתיקון). ועצה לו הלל במענה רך, אשר יסוד כל התורה היא ואהבת לרעך כמוך, התכללות דתיקון (אוה"ת שם).

בהערה 159, יש להוסיף:

ועיי"ש ביאור פתגם כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע (סה"ש תש"א ע' 136) ש"חסיד" הוא פנסאי. כי מצד החיפוש וההשתדלות להדליק פנסו (נר הוי' נשמת אדם – משלי כ, כז) של זולתו, מוותר על טובת עצמו הוודאית – שמתבטל בעת מעשה מתיקון חסרונות עצמו, שאפשר לו לתקנם בודאי – בשביל טובת זולתו שבספק – כי זולתו בעל בחירה הוא, וא"כ, ספק אם יצליח להדליק אם הפנס שבו.

בהערה 190, יש להוסיף:

דיוק "מעולם" הוא אשר ריחוקם ממנו הוא (לא רק לפי מצבו עכשיו, מצב של קודם התפלה, אלא גם) מעולם, גם טרם שהכין עצמו להתפלל, בעת שהיתה נשמה (רק) באפו (ברכות יד, א), וגם אותם צריך להעלות בתפלתו (לקוטי שיחות (כרך א') עמוד 201). 192) וכסיפור הידוע (מקומות שנסמנו בהערות שלאח"ז), שהצמח צדק הי' רגיל לראות את זקנו רבנו הזקן אחרי הסתלקותו, בהקיץ או בחזיון לילה. בזמן ידוע, נתקבצו אצלו כמה שאלות שלא ידע להכריע בהן והשתוקק במאד לראות את זקנו – אדמו"ז – שיפתור לו ספיקותיו, ולא עלה בידו. וע"י שהלך קודם התפלה להלוות גמ"ח לאיש פשוט, ראה פתאום (כשבא לביהכ"נ להתפלל ונתעטף בטו"ת) את זקנו אדמו"ז בפנים צהובות. 201) דיוק "ויקהל משה": אהבת ישראל באה מצד הביטול (כנ"ל סעיף ג'), ו"משה" שבכל אחד מישראל (ראה תניא רפמ"ב) הוא הביטול שבו (שיחה שם). 202) ואף שמצד מעלה הפרטית שבכל אחד מישראל, הוצרכה להיות נדבת כל אחד (ובכל אחד – כפי נדבת לבו) – פרטים מחולקים, מ"מ, כל פרטים אלו, הוצרכו להיות בהתכללות, קהל אחד. (וכמו המשכן עצמו, שעם היותו מי"ג*) (או ט"ו**)) דברים שונים, הי' משכן אחד) – שם.

בהערה 206, יש להוסיף:

עפ"י מ"ש בפנים, יובן השייכות דתפלה למשכן שני דוקא – כי ההפרש בין משכן הראשון (משכן שבפרשיות תרומה־תצוה) למשכן השני (שבפרשיות ויקהל פקודי) הוא, שמשכן הראשון – שהראה הקב"ה למשה בהר – הוא משכן רוחני, ומשכן השני – שעשו בנ"י למטה – הוא משכן מדברים גשמיים, ולכן משכן שני דוקא הוא בדומה לתפלה, העלאת התחתון (לקו"ש כרך א') ע' 200).

*) כן הובא באוה"ת שם.

*) שהש"ר ד, יג. זח"ב קמח, א. תנחומא תרומה ה. הובא ברש"י ר"פ תרומה. ועוד.

**) בחזיי וכלי יקר שמות כה, ג. וראה זח"ב קלה, א.